

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Fenomén prezidentských stran v ruském politickém
systému (od vzniku Ruské federace dodnes)**

Anna Kohoutová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

**Fenomén prezidentských stran v ruském politickém
systému (od vzniku Ruské federace dodnes)**

Anna Kohoutová

Vedoucí práce:

PhDr. Magdalena Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně, pouze s využitím uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. Magdaleně Leichtové Ph.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení práce.

Obsah

Seznam zkratk.....	6
1. Úvod.....	7
2. Stranický systém Ruské federace	10
2.1. Periodizace	10
2.2. Volby do Státní dumy	12
2.3. Typologizace stran a stranické rodiny	15
2.4. Shrnutí: váha stran a voleb.....	17
3. Formování a specifika prezidentských stran	18
3.1. Prezidentská strana.....	18
3.2. Prezidentská strana v Ruské federaci.....	19
3.3. Prezidentské strany v 90. letech.....	23
3.4. Vznik Jednotného Ruska.....	27
3.5. Prezidentské strany v 21. století.....	30
3.6. Shrnutí: Prezidentské strany v Ruské federaci	32
4. Důsledky existence prezidentských stran v politickém systému Ruské federace	34
4.1. Politický systém Ruské federace	34
4.2. Úvod do analýzy politických systémů	37
4.3. Prezidentské strany v ruském politickém systému	40
4.4. Shrnutí: prezidentská strana a politický systém Ruské federace	44
5. Závěr	45
Seznam literatury	47
Knížní a časopisecké zdroje	47
Internetové zdroje.....	49
Resumé	51
Přílohy: Tabulky s výsledky voleb do Státní dumy v letech 1993 – 2011	52

Seznam zkratek

KPRF – Комунистическая партия Российской Федерации (Komunistická strana Ruské federace)

KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu

LDPR – Либерально-демократическая партия России (Liberálně-demokratická strana Ruska)

MEDVED – Междурегionalные движение Единство (Meziregionální hnutí Jednota)

NDR – Наш дом Россия (Náš dům Rusko)

OVR – Отечество – Вся Россия (Vlast – Celé Rusko)

PRES – Партия российского единства и согласия (Strana ruské jednoty a prosperity)

SMD – Single member district (jednomandátový obvod)

SPS – Союз правых сил (Svaz pravých sil)

SR – Справедливая Россия (Spravedlivé Rusko)

SSSR – Союз Советских Социалистических Республик (Svaz sovětských socialistických republik)

VR – Выбор России (Volba Rusko)

1. Úvod

Rusko hraje na mezinárodním poli roli významného aktéra již po několik staletí a přitahuje tak pozornost mnoha badatelů a vědců. To je způsobeno nejen jeho obrovskou rozlohou, díky které bývá někdy označováno za samostatný region [Holzer, 2004: 5], ale také jeho vnitropolitickým uspořádáním, které se v průběhu existence Ruska poměrně značně přetvářelo a udávalo směr i ostatním blízkým státům a regionům. Současné Rusko, tedy Ruská federace je velice specifickým státem, nejen díky svým geografickým a demografickým prvkům, ale také díky svému ojedinělému vnitropolitickému uspořádání [Leichtová, 2008: 379]. Ruská federace vznikla 1. ledna 1992 jako největší a nejvlivnější postsovětská země [Service, 2006: 19]. I díky tomuto faktu se ke zkoumání vývoje ruské politické scény ubírají mnozí učenci a snaží se zachytit specifickou celého systému.

Hlavním specifikem ruského politického systému je jeho postoj mezi prezidentským a poloprezidentským režimem a jeho odlišná reálná podoba během volebních období jednotlivých prezidentů Ruské federace. Prezident má totiž v ruském politickém systému velmi významné a mocné postavení. Díky tomu se může zdát, že se od ruského prezidenta odvíjí celý politický systém země. Díky tomuto silnému postavení prezidenta přirozeně vznikají i strany, které jeho politiku podporují. Ovšem prezidentské strany v Ruské federaci jsou velmi specifické a neodpovídají běžným prezidentským stranám, jak je známe například z USA nebo z režimově bližší Francie [Holzer, 2000: 6 – 7].

Dokonce i stranický systém v Ruské federaci je velmi specifický a západními měřítky těžko uchopitelný [Leichtová, 2008: 390]. To je způsobeno především výsledky rozporů, které nastaly mezi prezidentem a parlamentem poměrně záhy po vzniku Ruské federace, kvůli kterým se ruské stranické spektrum nemohlo vyvíjet ve zcela standardních podmínkách [Holzer, 2004: 48 – 49].

Práce se zabývá časovým úsekem „od vzniku Ruské federace dodnes“, tedy celou dosavadní existencí Ruské federace. Toto časové rozpětí jsme si vybrali, protože Ruská federace existuje pouhá dvě desetiletí, která jsou optikou tématu

práce velmi odlišná. Konkrétně v 90. letech se prezidentské strany a jejich vztahy s vládní garniturou vyvíjeli rozdílně, než je tomu po roce 2000. Představit problematiku práce pouze na určitém časovém úseku existence Ruské federace by bylo matoucí a výsledky práce by navíc mohly být zavádějící. Pouze analýza celého období dosavadní existence Ruské federace (tedy od jejího vzniku dodnes) může přinést určité směrodatné výsledky.

Tato práce si klade za cíl postihnout právě specifickou ruských prezidentských stran a dopad jejich existence na celý politický systém. Na začátku psaní této práce jsme si položili tři výzkumné otázky, na které hledáme odpovědi. Tyto výzkumné otázky zní: (1) jaké jsou příčiny vzniku prezidentských stran v Ruské federaci a jak se tyto strany formují v tomto konkrétním systému, (2) čím jsou prezidentské strany v Ruské federaci specifické a (3) jak se jejich existence odráží v politickém systému Ruské federace. Jednotlivé otázky přibližně odpovídají kapitolám a struktuře práce, přičemž poslední otázka je rozdělena ještě do třech dílčích otázek, a to: (1) jakým způsobem došlo k disciplinování parlamentu v Ruské federaci, (2) za jakých podmínek může prezidentská strana fungovat jako sjednocující prvek pro legislativu a exekutivu a (3) jaké jsou příčiny toho, že se z prezidentské strany stane základní báze pro budoucí politiky a veřejné činitele.

Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, které zhruba odpovídají třem výše daným výzkumným otázkám. V první kapitole nejprve představujeme stranický systém Ruské federace jako celek, nicméně již zde ukazujeme, jak docházelo ke vzniku politických stran v Ruské federaci, tedy i těch prezidentských. V této kapitole také představujeme specifickou ruského stranického systému a jeho náročnou uchopitelnost. Zároveň představujeme všechny volebními cykly, ze kterých jdou vysledovat určitá specifika a trendy ruského stranického systému. Další kapitolu věnujeme bez výhrady prezidentským stranám. Nejprve se zabýváme prezidentskou stranou obecně, její definicí a popisem, následně přistupujeme k aplikaci obecných poznatků o prezidentských stranách na ruské prezidentské strany a ruské stranické spektrum. Analyzujeme prezidentskou stranu jako takovou, i prezidentskou stranu typickou pro Ruskou federaci. Nejrozsáhlejší část druhé kapitoly je však věnována analýze vztahů prezidentských stran v Ruské federaci

s prezidentem Ruské federace. Představujeme tedy jednotlivé strany, které se v průběhu dosavadní existence Ruské federace daly označit za prezidentské. Zabýváme se jejich vznikem, životem, napojením na vládní struktury a případně i jejich zánikem. Vzhledem k tomu, že politické strany v 90. letech byly o něco méně orientovány na prezidenta a prezident na ně, nežli politické strany vzniklé po roce 2000 (zejména Jednotné Rusko), označujeme v textu konkrétní prezidentské politické strany z 90. let za (pro)prezidentské, abychom jasně rozlišili a zvýraznili tento rozdíl. Třetí a poslední kapitola se věnuje tomu, jaké důsledky má existence prezidentských stran v Ruské federaci na politický systém Ruské federace. Tato kapitola je opět pojata formou analýzy, přesněji formou analýzy politického systému s důrazem na prvek právě prezidentských stran.

Jako základní literatura pro tuto práci nám posloužily české i zahraniční texty o formování a existenci politických stran v Ruské federaci. V celém textu pracujeme jak s knižními zdroji, tak s odbornými články. Velmi užitečným zdrojem se stala také ústava Ruské federace a internetové stránky russiavotes.org. Ve velmi výjimečných případech je použito ruských zpravodajských webů, a to pouze v případě nedávných politických změn, o kterých se ostatní literatura zatím nezmiňuje.

2. Stranický systém Ruské federace

Cílem této kapitoly není dokonalý popis stranického systému v Ruské federaci se všemi jeho problémy a specifiky, ale základní představení, periodizace a typologizace tohoto systému. Jde o stručné představení stranického rámce Ruské federace, ve kterém se pohybuje celé téma práce. Pomineme fakt, že mnozí autoři berou stranický systém Ruské federace přinejmenším za kontroverzní, nedotvořený či se domnívají, že vůbec neexistuje [Čižov, 2008: 13]. Někdy bývá označován také jako „plovoucí“ [Rose – Munro – White, 2001: 419]. Dále pomineme fakt, že v Ruské federaci se politické strany víceméně neprofilují na ose levice – pravice a nedisponují jasně vytyčenou ideologií [Čižov, 2008: 13], a tak v této části pouze krátce představíme jednotlivé stranické rodiny.

2.1. Periodizace

Periodizovat stranický systém Ruské federace lze více způsoby. Například Jan Holzer jej rozděluje do čtyř období: „(A) rozklad monopartismu v období březen 1989 až srpen 1991, (B) formování základu spektra v období srpen 1991 až prosinec 1993, (C) zpevnování spektra v období prosinec 1993 až prosinec 1995 a (D) stabilizace spektra mající počátek v prosincových volbách 1995 a trvající v podstatě dodnes“ [Holzer, 2004: 39 – 40].

Období mezi prvními volbami Sjezdu lidových poslanců a srpnovým pučem z roku 1991 můžeme pokládat za zlomové z toho hlediska, že zde zanikl monopartismus a začala vznikat různá hnutí, sdružení a názorové skupiny. Po roce 1991 začalo vznikat velké a nepřehledné množství stranických či politických uskupení, avšak samotný stranický systém (a celkové budoucí rozložení moci v Ruské federaci) se utvářel až za vládní krize mezi prezidentem a parlamentem v roce 1993. Právě v roce 1993 přinesly do stranického systému trochu světla první volby do Státní dumy, následně pak i druhé, konané v roce 1995 [Holzer, 2004: 40 – 42]. Je ale pravda, že po celá 90. léta byl stranický i politický systém země velmi

nestabilní. Svým způsobem se ustálil až po roce 2000, tedy po zvolení nového prezidenta Vladimíra Putina a následně po vzniku politické strany Jednotné Rusko.

Často se také můžeme setkat s periodizací stranického systému podle konaných parlamentních voleb (voleb do Státní dumy). Ostatně popisem voleb, jejich výsledků a účastnících se politických uskupení lze docela dobře obejít neuchopitelnost ruského stranického systému. Podíváme-li se tedy na jednotlivé parlamentní volby, uvidíme v nich jednotlivá stranická uskupení, jejich proměnlivou popularitu, vývoj celého systému, ale i změny, trendy a specifika celého stranického systému.

Abychom mohli správně pochopit výsledky parlamentních voleb a pracovat s nimi, měli bychom znát volební systém voleb do Státní dumy. Do roku 2005 probíhaly volby dle smíšeného volebního systému. Polovina Státní dumy (225 poslanců) byla volena většinovým systémem v jednomandátových obvodech a v jednom kole (SMD). Poslancem se stal kandidát s prostou většinou hlasů. Tento systém mimo jiné nahrával jednotlivým osobnostem, kterými nezdá se byli opoziční politici nebo nestraníci. Druhá polovina Státní dumy byla volena dle proporčního systému, s uzavřenými kandidátními listinami a s 5% klauzulí. Nádvkem zde byla možnost tzv. volby proti všem, kdy měl volič možnost nevolit ani jednu z nabízených možností, a to formou platného hlasu. Tyto volební lístky se rozlišovaly od neplatných volebních lístků a byly bezesporu zajímavou reflexí voličstva [Leichtová, 2008: 388 – 390]. Díky tomuto systému se do parlamentu dostalo více politických stran, než byl počet stran, které dokázaly překročit 5% klauzuli. Stran, které byly zvoleny v proporční části voleb, bylo tradičně méně než stran, které se dokázaly do parlamentu dostat skrze většinovou část voleb [Matoušková, 2006: 101]. Díky tomu, že se v Dumě objevovalo velké množství stranických subjektů s poměrně malou podporou a velké množství nestranných poslanců, působila Státní дума spíše jako slabý orgán. Navíc to také rozdělovalo stranické subjekty v Dumě na ty, co překročily 5% klauzuli, a na ty, co ji nepřekročily, čili na strany úspěšné v proporční části a na strany úspěšné ve většinové části voleb [Matoušková, 2006: 101 – 102].

V roce 2005 byla v Ruské federaci schválena volební reforma pro volby do Státní dumy. Volební reforma vznikla za účelem posílit centrum a zvýšit státní kontrolu nad volbami. Zároveň měla posílit a zpřehlednit ruský stranický systém [Matoušková, 2006: 103]. Po roce 2005 se volí do Státní dumy dle proporčního systému, kandidovat mohou jen kandidáti ze stranických kandidátek, je zakázáno utvářet volební koalice a volební klauzule je 7% [Leichtová, 2008: 388 – 390]. Samostatně již nemohou kandidovat nestraníci, pouze jsou-li na stranické kandidátce, kde jich ale nesmí být více než polovina. Velmi se ztížily podmínky pro registraci politických stran a byly striktně vymezeny podmínky financování předvolební kampaně [Matoušková, 2006: 104]. Volební reforma se tedy dá chápat jako zjednodušující, na druhou stranu ale zdatelně posílila centrum a státní moc a výrazně nahrává velkým politickým stranám a znevýhodňuje menší a malé strany [Kopeček, 2011: 1 – 2].

Nicméně minulý rok podepsal prezident Dmitrij Medvěděv zákon, který registraci politických stran značně zjednodušuje. Především strana, žádající o registraci, již nemusí obsahovat obrovského množství členů, ale stačí, aby strana měla členů 500. Na to, jak se tato reforma projeví na účasti nových politických stran ve volbách do Státní dumy nebo v preferencích voličů, musíme počkat do příštích voleb do Státní dumy [NTV, 2012].

2.2. Volby do Státní dumy

V březnu roku 1990 byl zrušen ústavní článek šest, který zaručoval v SSSR vedoucí úlohu komunistické strany. Po zrušení tohoto článku začalo vznikat obrovské množství politických stran, jejichž ideologie procházela napříč politickým spektrem. Tyto strany totiž nevznikaly jako odraz společnosti, ale za účelem sesadit KSSS, podpořit nově vznikající multipartismus a připravit si půdu pro budoucí politickou kariéru. Politickým stranám však trvalo ještě alespoň pět let, nežli si vyjasnily své zaměření, zájmy a etablovaly se [Weigle, 1994: 256 – 257].

1. ledna 1992, kdy oficiálně vznikla Ruská federace, už reálně fungoval mnohostranický systém, i když celková podoba státu a rozložení moci v něm bylo stále nejasné. Prezident Jelcin prozatím zakázal činnost komunistické straně

[Holzer, 2004: 48]. V období před parlamentními volbami roku 1993 můžeme rozpoznat jakousi polarizaci politického spektra. Dvěma hlavními stranami se staly proti sobě stojící Fronta národní spásy a Demokratické Rusko [Holzer, 2004: 48]. Do prosincových voleb však proběhla v Ruské federaci vládní krize, po které bylo mnoha antijelcinovským stranám zakázáno účastnit se voleb, a navíc byla Ústavním soudem znovuobnovena činnost komunistické strany [Holzer, 2004: 29].

Volby do Státní dumy v roce 1993 probíhaly podle nové ústavy, a tedy podle smíšeného volebního systému. Do parlamentu se v těchto volbách dostalo dvanáct politických stran, avšak pouze osm z nich překročilo 5% volební klauzuli. Zbylé strany získaly zastoupení ve většinově volené části [Holzer, 2004: 49]. V proporční části zvítězila opoziční a nacionalistická Liberálně-demokratická strana Ruska (LDPR), ačkoli nejvíce mandátů (po sečtení zisků z obou částí voleb – proporční i většinové) získala (pro)prezidentská Volba Rusko (VR), která se v proporční části umístila až druhá. Třetí nejsilnější stranou pak byla Komunistická strana Ruské federace (KPRF) [viz tabulku č. 1]. Právě na těchto prvních třech pozicích lze vysledovat počínající trend silné prezidentské strany, proti ní stojící silné opoziční strany a silného komunistického pólu [Holzer, 2004: 50]. Zároveň se projevil trend, který vydržel až do změny volebního systému, a to, že největší část křesel (popřípadě druhou největší část křesel ve volbách v letech 1995 a 2003) získali nezávislí kandidáti zvolení ve většinové části voleb [viz tabulky č. 1–4]. Tento fakt činil parlament po celá 90. léta spíše slabým a neakceschopným tělesem.

Následující parlamentní volby v roce 1995 měly jakýsi konsolidační charakter. Politické strany v nich potvrzovaly své postavení a stranický systém se ustálil [White, 1997: 768]. Do Státní dumy se tentokrát probojovalo třináct politických stran, ovšem jen čtyři z nich byly zvoleny v proporčně volené části. To definitivně rozdělilo stranické spektrum, a to i na půdě Státní dumy, na významné a nevýznamné politické strany. Od této doby se ruský stranický systém definuje jako omezený multipartismus [Holzer, 2004: 52 – 53], ačkoli se lze setkat i s názorem, že multipartismus ukončily již volby v roce 1993 [Gleisnes a kol., 1996: 434]. Na výsledcích proporční části voleb z roku 1995 vidíme opět silné

komunisty (KPRF), nacionalisty (LDPR), (pro)prezidentskou stranu (NDR – Náš dům Rusko) a tentokrát i liberály (Jabloko) [viz tabulku č. 2].

Volby v roce 1999 byly velmi zajímavé a sledované (a to i zpětně) nejen díky nadcházejícím prezidentským volbám a končícímu mandátu Borise Jelcina, ale také díky svým výsledkům, především však kvůli dopadům těchto výsledků na budoucí vývoj ruského stranického spektra. Do Státní dumy se tentokrát dostali zástupci dokonce čtrnácti politických stran, avšak v proporční části bylo zvoleno „pouze“ šest politických stran. K nejsilnějším komunistům (KPRF), slábnoucím liberálům (Jabloko) a nacionalistům (LDPR) přibýly tři nové strany: Mezuregionální hnutí Jednota (MEDVED) jako prezidentské uskupení, Vlast – Celé Rusko (OVR), která byla opoziční vůči Jednotě a Svaz pravicových sil (SPS) [Příhoda, 2010: 166 – 167]. Tyto volby byly posledním vítězstvím komunistů a poslední prohrou kremelské strany ve volbách do Státní dumy, a to až dodnes [viz tabulku č. 3].

V roce 2003 proběhly parlamentní volby naposledy podle smíšeného volebního systému. Ruská federace už měla nového prezidenta Vladimíra Putina, který si v těchto prvních parlamentních volbách ve svém úřadě zajistil velmi silné postavení a podporu do budoucna [Matoušková, 2006: 99]. Do voleb vstupovala nová prezidentská strana Jednotné Rusko, která vznikla sloučením bývalých rivalů Jednoty a OVR [Příhoda, 2010: 161]. Do parlamentu se dostalo devět politických stran, ale pouze čtyři překročením 5% klauzule v proporční části voleb. Vítězná prezidentská strana Jednotné Rusko za sebou poměrně výrazně nechala komunisty i nacionalisty. Do parlamentu se v proporční části nově nedostala liberální strana Jabloko. Místo ní byla zvolena Vlast [viz tabulku č. 4].

V roce 2007 proběhly volby poprvé podle nového volebního systému. Volební reforma vycházela přímo od prezidenta Vladimíra Putina [Matoušková, 2006: 103] a je nutno zmínit, že po jejím zavedení se politické spektrum stabilizovalo a Státní дума není tolik roztržštěná. Na druhou stranu je od té doby vlastně celá Duma proprezidentská a chybí v ní výrazná opozice [Leichtová, 2008: 389 – 390]. Do Státní dumy v roce 2007 byly zvoleny čtyři politické strany s tím, že první prezidentské Jednotné Rusko získalo tolik hlasů, že mělo v parlamentu ústavní většinu. Ostatní strany získaly okolo 10 % hlasů a počet křesel, které získaly

dohromady, byl více než dvakrát nižší než počet křesel pro stranu Jednotné Rusko. Do státní dumy se tradičně dostali komunisté (KPRF) a nacionalisté (LDPR) [viz tabulku č. 5]. Nově se do parlamentu probojovala strana Spravedlivé Rusko (SR), která však byla jen levicovější obdobou Jednotného Ruska [Beneš, 2012: 8].

Zatím poslední volby v roce 2011 opět vyhrála strana Jednotné Rusko, nicméně se jí nepodařilo opětovně získat ústavní většinu. Přesto získala více než polovinu mandátů. Do Státní dumy se dostaly ty samé stranické subjekty jako v roce 2007. Všechny strany, kromě Jednotného Ruska, si ve výsledcích polepšily, nejvíce komunisté, kteří se dostali na svůj standard z 90. let, a to 20% podporu [viz tabulku č. 6].

2.3. Typologizace stran a stranické rodiny

Kritérií, podle kterých můžeme rozdělovat ruskou stranickou scénu, je několik. Jelikož však není účelem této práce detailně vykreslovat ruské stranické spektrum od jeho vzniku (tedy ještě před rozpadem SSSR), uvedeme pouze některá kritéria a zaměříme se na typologizaci významných politických stran, a to od roku 1993.

Jako první dělicí kritérium, které je v ruské stranické realitě zcela namístě, je kritérium moci či systémovosti. Politické strany tak můžeme jednoduše rozdělovat na parlamentní a neparlamentní [Holzer, 2004: 81]. Toto rozdělení je obzvlášť snadné a zjevné po volební reformě z roku 2005, kdy se – díky zrušení většinové části voleb – do parlamentu nedostávají nestraníci ani členové marginálních stranických uskupení [Matoušková, 2006: 106]. Dále dle kritéria moci můžeme rozlišovat strany vládní a opoziční a strany systémové a antisystémové. Všechny tyto skupiny bylo mnohem složitější rozeznat v 90. letech, kdy bylo mnohem obtížnější definovat si systémovost, stranické spektrum bylo více nestabilní a v každých volbách, až na výjimky, figurovaly jiné stranické subjekty [McFaul, 2001: 1171].

Dalším dělicím kritériem může být způsob vzniku politické strany. Většina stran v Ruské federaci vznikla mimoparlamentním způsobem. V 90. letech můžeme vyzorovat strany vzniklé z různých společenských a občanských spolků

a organizací, strany vzniklé jako pokračovatelé myšlenky Komunistické strany Sovětského svazu a strany iniciované kremelskou politikou [Holzer, 2004: 84].

S ohledem na výsledky parlamentních voleb v Ruské federaci můžeme rozlišit čtyři stranické rodiny, které se v Ruské federaci během 90. let etablovaly. Jedná se o rodinu prezidentskou, komunistickou, nacionalistickou a liberální [McFaul, 2001: 1172]. Podíváme-li se na výsledky všech parlamentních voleb, uvidíme víceméně stabilní podporu komunistické strany [viz tabulky 1 – 6]. Komunistická strana Ruské federace je také označována za stranu, která má v postkomunistickém Rusku nejlepší vnitrostranickou organizaci, nejzřetelněji vyprofilovaný program a ideologii. Kromě toho má podporu u starých lidí a lidí trpících sentimentem po SSSR [McFaul, 2001: 1172]. Další strana se stabilní podporou je strana liberálně demokratická – LDPR, která je hlavním představitelem nacionalistické rodiny. Její program je výrazně pravicový, a strana je tak přirozeným oponentem levicově extremistickým komunistům [Holzer, 2001: 107 – 108]. Naopak liberální tábor, jehož hlavním představitelem je strana Jabloko, měl podporu v 90. letech, ale v posledních třech volbách nezaznamenal úspěchy [viz tabulky č. 1 – 6]. I přesto se jedná o jedinou výraznější opozici vůči kremelské politice, která se snaží změnit poměry v zemi [Holzer 2001: 108 – 109]. Prezidentský tábor naopak v posledních třech volbách získává na popularitě, zatímco v 90. letech jeho podpora kolísala [viz tabulky č. 1 – 6]. To lze vysvětlit i tím, že v 90. letech vystupovala za tento tábor v každých volbách jiná politická strana [Holzer, 2001: 107], zatímco od roku 2003 za něj vystupuje především strana Jednotné Rusko.

Vzhledem k typické existenci prezidentské strany v ruském stranickém systému a s ohledem na téma celé práce uvedeme ještě jednu možnost, jak rozdělovat stranické spektrum v Ruské federaci, a to podle ideologie. Ačkoli se ruské politické strany zdají být bez výrazné ideologie a programatiky (s výjimkou komunistů), Jan Holzer vymezuje na základě ideologie tři póly ruského stranického spektra. Póly tvoří tábory komunistický, liberální a prezidentský. Ideologií prezidentského tábora pak vyčleňuje to, že mnoho voličů se v politických procesech orientuje právě na to, zda se daný subjekt nachází, či nenachází u moci.

Opomineme-li naše tradiční vnímání ideologie jako souboru určitých tezí a názorů na aktuální, ale i dlouhodobější politická témata a připustíme-li, že ideologie může vycházet i z bytí či nebytí u moci, lze prezidentskou stranu považovat za jeden z ideologických táborů stranického systému Ruské federace. Ostatně tradice vnímat subjekty podle toho, zda jsou nebo nejsou u moci (a nikoli podle jejich programu) se v ruském regionu objevuje již v carismu a za komunismu [Holzer, 2000: 7 – 8].

2.4. Shrnutí: váha stran a voleb

V závěru kapitoly o stranickém systému Ruské federace shrneme typické rysy stranického systému a zmíníme váhu politických stran a voleb do Státní dumy v Ruské federaci. Jak už jsme si ukázali, typickými rysy ruského stranického systému jsou slabá ideologie a programatika politických stran a neexistence politického spektra ve smyslu levice–pravice, ale spíše ve smyslu vykonavatel moci a subjekt moci. Dalším specifickým znakem stranického systému Ruské federace jsou prezidentské strany a silní komunisté. Velkou roli, a to nejen ve stranickém systému, ale celkově v politickém systému Ruské federace, hrají regiony a regionální vůdci a politici. Typické také je, že parlamentní volby jsou odsunuty na druhou kolej a jako hlavní jsou vnímány volby prezidentské [Holzer 2000: 3]. Z toho vyplývá i skutečnost, že samotné politické strany jsou slabé a nemají velký vliv [Hale, 2007: 3]. To je způsobeno několika faktory, například silným postavením ruského prezidenta, tedy silnější exekutivou a slabší legislativou. V Rusku se také neetablovaly klasické konfliktní linie, díky kterým by se zformovaly politické strany s danou voličskou podporou. Samotné politické instituce nevytvářejí příznivé podmínky pro vznik silných politických stran. Tak se stává, že strany mají pouze silného předsedu a sledují víceméně jeho zájmy. V neposlední řadě můžeme příčiny hledat u velmi vlivných oligarchů, kteří posílili na konci 90. let na úkor státu [Hale, 2007: 4 – 5].

3. Formování a specifika prezidentských stran

V této kapitole se budeme nejdříve věnovat obecné charakteristice prezidentských stran a posléze tato obecná měřítko přeneseme na ruskou stranickou scénu a ukážeme si, čím jsou v Ruské federaci prezidentské strany specifické. Budeme si všimnout znaků, vzniku, vývoje i činnosti prezidentských stran. Dále se v této kapitole věnujeme samotnému tématu, tedy konkrétním prezidentským stranám a jejich činnosti ve stranickém rámci Ruské federace. Podíváme se, jaké mají tyto strany vztahy s vládní garniturou i s prezidentem samotným.

Představíme si také vztahy konkrétních prezidentů a jednotlivých prezidentských stran. Nelze tedy mluvit přímo o vztazích, ale spíše o jakýchsi vazbách mezi Kremlem a politiky z těchto stran. Analýza bude logicky probíhat během volebních období, jelikož mezi volbami je činnost prezidentských stran utlumena. První část tohoto tématu je věnována parlamentním volbám v letech 1993 a 1995, kdy byl prezidentem Boris Jelcin. V další části pak samostatně představíme volby z roku 1999 a popíšeme vznik politické strany Jednotné Rusko. Poslední část se věnuje prezidentským stranám v 21. století, tedy stranám, které působily pod prezidenty Vladimírem Putinem a Dimitrijem Medvěděvem.

3.1. Prezidentská strana

Abychom mohli obecně definovat prezidentskou stranu, musíme si určit, v jakém politickém systému se pohybujeme. Vzhledem k velké nečitelnosti a komplikovanosti politického systému Ruské federace jej mnoho autorů označuje různě, ale nejčastěji je pokládán za poloprezidentský (např. R. Elgie, M. S. Shugart, G. Sartori). Proto i my budeme vycházet z předpokladu, že ruský politický systém je poloprezidentský. Samotnému politickému systému Ruské federace se věnujeme v podkapitole 4.1.

V poloprezidentských systémech se obecně objevují strany, které inklinují k podpoře prezidenta. Konkrétně v případě, že ústavní rámec odděluje exekutivu a legislativu, strany mají tendenci stávat se prezidentskými [Samuels a Shugart,

2009: 4]. Obecně také záleží na vztahu prezidenta a parlamentní většiny. Pro tyto vztahy je vymezeno několik možností. Buď je většina tvořena jednou silnou stranou, nebo koalicí s jednou dominantní stranou, nebo koalicí z několika přibližně stejně silných stran, anebo většina v parlamentu není. Prezident pak může být členem, nebo dokonce v čele dané většiny (Vladimír Putin), ale také může být opozicí dané většině (Boris Jelcin). V případě, že je prezident v čele jednotné většiny, dosahuje až absolutních pravomocí [Elgie, 1999: 18-19].

Dle Fialy a Strmisky jde u obecných definic politických stran o to, postihnout „(1) jaké má ta část celku, kterou představuje politická strana, specifikace, tj. co ji odděluje (nebo na základě čeho se sama vyděluje) od zbytku tohoto celku, (2) jaké jsou její charakteristické rysy, (3) jaký je její vztah k celku a (4) její místo uvnitř celku, popř. (5) jaký je její vztah k jiným částem celku“ [Fiala – Strmiska, 1998: 17]. U této definice je také důležité, jak si definujeme celek (politický systém, stát, společnost, národ...) [Fiala – Strmiska, 1998: 17 – 18]. Jako odpověď na tuto obecnou definici můžeme uvést definici prezidentské strany dle Holzera. „*Jedná se o příklad takového stranického subjektu, který je podstatným způsobem propojen s danou vládou (v ruském případě kremelskou, prezidentskou) administrativou, aniž by nutně naplňoval atributy klasické u moci se nacházející strany, která na základě výsledků volebních klání buď disponuje majoritou v rámci příslušného parlamentního tělesa, nebo vystupuje jako součást vládní koalice.*“ [Holzer, 2000: 4]

3.2. Prezidentská strana v Ruské federaci

Jak jsme si již ukázali výše, formování stranického systému v Ruské federaci postrádá jak ideový konflikt, tak tradiční konfliktní linie. Jako zásadní se zde naopak ukazuje fenomén moci a linie mezi vykonavatelem moci a subjektem moci [Čížov, 2001: 14]. Moc jako taková však není rozdělena tradičně horizontálně (na výkonnou, zákonodárnou a soudní), ale vertikálně mezi centrum a regiony [Holzer, 2000: 3].

Právě díky specificky rozdělené a vnímané moci se pro prezidentské strany v Rusku vžilo pojmenování „strana moci“ nebo „mocenská strana“. Zatímco většina

autorů pokládá prezidentskou stranu za synonymum strany moci, Jan Holzer tvrdí, že je nutno oba termíny rozlišovat. Stranu moci konkrétně chápe jako stranu, která „(1) vyjadřuje obecnou vazbu ruských politických stran na mocenských strukturách, která má, jak již bylo řečeno, systémový charakter, a (2) naznačuje přetrvávající provázanost ruských stranicko-politických elit se sovětskými administrativně-byrokratickými a ekonomicko-lobbyistickými kruhy“ [Holzer, 2000: 4]. Stranu moci lze tedy chápat široce, v tom případě do její definice spadá mnoho ruských stranických subjektů, nebo také úzce jako synonymum prezidentské strany. V této práci používáme raději termín prezidentská strana, neboť už samotné sousloví odkazuje na kremelskou garnituru, či přímo na prezidenta, a to je to, co nás především zajímá. Ovšem pro potřeby této podkapitoly můžeme využít i sousloví strana moci. Toto sousloví totiž nenápadně upozorňuje na to, že daná politická strana je pouhým prostředkem, subjektem moci, ale není její vykonavatelem. V takovém případě by to musela být „strana u moci“, nebo „strana s mocí“, a to rozhodně není [Příhoda, 2010: 168]. Dále je možné setkat se s pojmenováním elitní strana, což je strana s úzkými vazbami mezi vládou a občany, sestává se z inteligentních vrstev obyvatelstva a zajímá se o politický a ekonomický stav země. Členové takové strany kontrolují masové informační prostředky [Čižov, 2008: 14]. Někdy bývá, zejména strana Jednotné Rusko, také označována jako dominantní strana. Dominantní stranou je strana, která má vedoucí a určující roli pro politické úřady a jejími členy jsou elitní aktéři, kteří mají zajistit vítězství ve volbách [Reuter, 2010: 295].

Prezidentská strana je taková strana, která je založena vládní administrativou, vysokými úředníky, politiky či přímo lidmi z prezidentova okolí, nebo dokonce za přispění samotného prezidenta. Účelem takovéto strany je podporovat prezidenta, jeho politiku, názory a případný program [Příhoda, 2010: 167]. Ruské prezidentské strany vznikají na základě iniciativy exekutivy, aby se účastnily parlamentních voleb a v nich získaly co nejvíce mandátů. Na základě výsledků parlamentních voleb se pak prezident dál rozhoduje, jakým způsobem bude prosazovat svoji politiku – zda za pomoci parlamentu, který stojí za ním (Putin), či pomocí dekretů, aby obešel opoziční parlament (Jelcin) [Příhoda, 2010: 167].

Ideologicky je prezidentská strana spíše nevymezená, ale snaží se být co nejvíce centristická. To je výhodné i z toho důvodu, že pro sjednocení opozice by se musely spojit strany z levé a pravé části politického spektra. Její ideologií je hájit zájmy Kremlu. Prezidentské strany mají na své straně státní strukturu, úředníky a administrativu. To jim dává možnost využívat státní zdroje v předvolební kampani [Příhoda, 2010: 168].

Prezidentská strana v Rusku je fenomén, který má pomoci prezidentovi dosáhnout větších pravomocí. To se však celá 90. léta nedařilo. Na základě toho se pak může zdát, že prezidentské strany vznikaly pouze jako volební strany – pouze aby se zúčastnily voleb jako prezidentský blok a po neúspěchu zase zanikly. I když někteří autoři říkají, že prezidentské strany v Rusku vznikají jako volební strany, spíše než o získání většiny jde prezidentské straně o to, nastavit zrcadlo prezidentskému táboru a jeho možnostem v následujících prezidentských volbách. Výsledky parlamentních voleb jsou tak pro prezidentský tábor zprávou o jeho volebním potenciálu. Na základě těchto výsledků pak prezidentský tábor přehodnocuje a vymýšlí taktiku pro budoucí prezidentské volby – podpora starého kandidáta, nebo výběr a medializace nového kandidáta. Po samotných prezidentských volbách a úspěchu kremelského kandidáta se prezidentská strana stahuje, snižuje svoji činnost, nebo úplně zaniká. Pro nové parlamentní volby buď znovu ožívá již existující strana, nebo se začleňuje do nového tábora (v případě změny preferencí kremelské politiky), anebo vzniká úplně nová prezidentská strana [Holzer, 2000: 5 – 6]. Prezidentská strana nedisponuje klasickými složkami politických stran (vznik a vývoj, programatika, boj o moc, poloha na pravolevé ose, členská základna), ale jako politická strana představuje a reprezentuje prezidenta Ruské federace. Vládní struktury dokonce mohou iniciovat vznik takovéto strany, čímž získává strana legitimitu a určité výlučné funkce – vliv na veřejné mínění, dohled nad médii, možnost najít a vyzdvihnout politickou elitu a účast v boji o moc a následně podíl na jejím vykonávání. Prezidentská strana tedy nevzniká jako klasická politická strana, ale za přesně daným účelem, ať je jím ověření volebních preferencí, nalezení pokračovatele kremelské politiky či rozšíření a legitimizace prezidentského vlivu [Holzer, 2000: 4 – 5].

V Ruské federaci vznikaly prezidentské strany již v první polovině 90. let. Jejich vývoj bychom mohli rozdělit do dvou etap. V 90. letech vznikaly neúspěšné projekty prezidentských stran – strany měly poměrně krátký život [Rose – Munro – White, 2001: 423], neboť vznikaly na popud kremelské politiky před danými volbami a po neúspěchu ve volbách zase zanikaly nebo přestaly být prezidentskými a dostaly se na chvost volebních preferencí [Holzer 2001: 106 – 107]. Naproti tomu po roce 2000 vznikla silná prezidentská strana, která má také zjevnější podporu prezidenta, nežli měly všechny strany v 90. letech [Beneš, 2012: 8]. Tato strana existuje už více než deset let a stále se, alespoň podle výsledků voleb, těší velké popularitě a disponuje širokou voličskou základnou [viz tabulky č. 4 – 6].

Boris Jelcin se několikrát snažil o vytvoření silné prezidentské strany, ale nikdy se mu to nepodařilo. A tak se zdá, že v 90. letech měly prezidentské strany vlastně testovací a informativní cíl. Po vzniku se měly účastnit parlamentních voleb, což mělo nastavit prezidentovi zrcadlo o jeho oblíbenosti a o podpoře jeho politiky. A ačkoli byly prezidentské strany zástupci exekutivy a měly za sebou všechny státní výhody, ve vládě byly zastoupeny spoře. Vlastně se dá říci, že prezidentské strany v Rusku obecně jsou jen prostředkem moci, nikoli že by se na moci samy nějak podílely [Příhoda, 2010: 168].

Po roce 2000 vznikají prezidentské strany v Ruské federaci za účelem účasti v parlamentních volbách a zisku takové podpory, která by umožňovala prosazování prezidentovy politiky. Členové těchto stran jsou velmi často státní úředníci či lidé z exekutivy. Právě díky převaze exekutivy nad legislativou a silným postavením prezidenta v ruském politickém systému vzniká ideální prostor pro vznik takovýchto prezidentských stran. Navíc se ukázalo, že se silnou stranou za zády získává prezident nejen významného spojence, ale zároveň se díky omezení moci parlamentu stává sám velmi mocným [Příhoda, 2010: 161 – 162]. Objevuje se také snaha o vytvoření dvou úspěšných prezidentských stran, které by měly v parlamentu ústavní většinu (ideálně by se parlament skládal pouze z nich). Tyto dvě strany mají být obě centristické, avšak jedna zaměřena mírně doprava a druhá mírně doleva. Tím pádem by měly oslovit více voličů. Za tímto účelem vznikla jako protiváha

ke straně Jednotné Rusko ještě strana Spravedlivé Rusko, ale zatím se jí nepodařilo dosáhnout druhého místa v parlamentních volbách [Příhoda, 2010: 178].

3.3. Prezidentské strany v 90. letech

Zárodky prezidentských stran můžeme hledat ještě před rozpadem SSSR, v době, kdy Boris Jelcin začal prosazovat reformní a prozápadní politiku. Kolem Borise Jelcina se totiž vytvořila skupina, která ho podporovala. Tato skupina se pak na přelomu 80. a 90. let stala hlavní opoziční silou proti komunismu. Poté, co byl Boris Jelcin zvolen prezidentem, tak přirozeně vznikaly strany, které začaly usilovat o jeho podporu [Colton, 2003: 47]. Avšak pevnější zakotvení prezidentských stran (a jejich existenci v budoucnosti) je třeba hledat v roce 1993, tedy v roce vládní krize a diskusí mezi prezidentem Jelcinem a parlamentem o podobu nové ústavy. Právě v konfliktu prezidenta a parlamentu došlo k rozdělení moci vertikálně, mezi centrum a regiony. Ústava pak určila silnou exekutivu a slabou legislativu. To všechno vedlo ke vzniku stran, které podporují moc, tedy prezidenta [Příhoda, 2010: 162].

V průběhu 90. let se v roli prezidentské strany vystříдалo několik politických uskupení, a to především kvůli stále se měnícím sympatiím a požadavkům Kremlu. Boris Jelcin si také prostřednictvím těchto stran hledal po celá 90. léta vhodného nástupce [Holzer 2000: 9]. Proč ale během celého desetiletí nevznikla silná politická prezidentská strana, je otázka, na kterou můžeme odpovědět různě. Za prvé kvůli tomu, že Boris Jelcin zastával názor, že prezident by měl být nadstranický, a proto nikdy oficiálně žádnou stranu nepodpořil. Za druhé, už v prvních volbách v roce 1993 se ideálně měla etablovat ona první velká a silná prezidentská strana, protože první volby jsou pro budoucnost politických stran a celého stranického systému do jisté míry určující. Nicméně v této době bylo poměrně nejasné budoucí politické směřování země, a to jak pro voliče, tak pro politické strany samotné. Navíc kvůli zákazu účasti opozičních stran Boris Jelcin poněkud přecenil očekávaný úspěch (pro)prezidentské strany (VR) a ta nakonec skončila s nevalným úspěchem. Sice získala nejvíce mandátů, ale v proporční části voleb ji předstihla LDPR. A jelikož na neúspěchy se špatně navazuje, o dva roky

později vznikla nová (pro)prezidentská strana (NDR), která ovšem v proporční části voleb skočila až třetí. Tentokrát to mohlo být způsobeno klesající Jelcinovou oblíbeností a slábnoucí podporou. K tomu všemu lze také připočíst Jelcinovu obavu, že by mu v úspěšné a silné prezidentské straně mohl „vyrůst“ konkurent [Příhoda, 2010: 169].

Parlamentních voleb v roce 1993 se účastnily dvě strany, které můžeme označit za (pro)prezidentské. Byly to Volba Rusko (VR) a Strana ruské jednoty a prosperity (PRES). Obě tyto strany podporovaly Jelcinovu reformní politiku, ale zatímco VR byla spíše pro radikální a rychlé reformy, PRES inklinovala k pomalejšímu prosazování reformem [Příhoda 2010: 169]. Tyto volby byly také poznamenány neúčastí politických stran, které se účastnily vládních bojů o pár měsíců dříve a podporovaly tehdy parlament. Do voleb se naopak vrátili Jelcinem dříve zakázaní komunisté, kteří vyhráli svůj spor o (ne)existenci u Ústavního soudu [Holzer, 2004: 48].

Volba Rusko byla vedena bývalým premiérem Jegorem Gajdarem. Kromě něj byly ve straně i další významné politické osobnosti, jako například Anatoljev Čubajs (bývalý petrohradský starosta) a Andrej Kozyrev (ministr zahraničí). VR byla politickou stranou hájící kremelské názory a zájmy. Před volbami měla velký prostor v médiích, což se ukázalo jako privilegium, kterému se těší prezidentské strany v Ruské federaci dodnes – jelikož média byla (a jsou) státní. Ukázalo se ale, že výsledky voleb nedopadly tak, jak tato strana (a Kreml) předpokládala. Nejvíce straně uškodilo její vlastní předvolební sebevědomí [Hale, 2007: 55 – 56], protože díky neúčasti opozičních stran viděla VR své šance lépe. Uškodila jí i skutečnost, že ji Boris Jelcin výslovně nepodpořil [Hale, 2007: 55 – 56], což mohlo být také spojováno s neúčastí opozice – Jelcinovi šlo zejména o to, aby ve výsledném parlamentu byla proreformní většina a proreformní obsah mělo mnoho kandidujících stran [Příhoda, 2010: 169]. Volba Rusko skončila v proporční části voleb na druhém místě se sedmiprocentním propadem na vedoucí LDPR. Přesto však získala v parlamentu celkem 70 křesel, což bylo víc, než získala LDPR. Důvodem byly výsledky většinové části, kde byla VR úspěšnější. Nicméně takovýto výsledek byl pro stranu vlastně zklamáním [viz tabulku č. 1].

Strana ruské jednoty a prosperity byla spojována s kremelskou administrativou hlavně díky svému předsedovi, kterým byl Sergej Šachraj. Sergej Šachraj byl velice významný politik, často spojovaný s Jelcinovým režimem. Díky tomu také sehnal na podporu své strany významné ruské podniky jako Gazprom nebo Asociaci ruských bank. Ideologicky byla strana nevyhraněná, ale podporovala mírné reformy a byla pro podporu regionů [Hale, 2007: 50]. Volby dopadly pro tuto stranu ještě podstatně hůře než pro výše zmíněnou VR. V proporčně volené části skončila Strana ruské jednoty a prosperity až na sedmém místě s podporou málo přes šest procent. Ve Státní dumě obsadila pouhých 20 křesel [viz tabulku č. 1].

Po neúspěchu obou stran (VR i PRESu) ve volbách v roce 1993 se Jelcin a jeho administrativa rozhodli zformovat do nadcházejících parlamentních voleb nové (pro)prezidentské strany. Jelcin chtěl vytvořit systém dvou stran. Obě měly být středové, jedna orientovaná spíše doprava, druhá spíše doleva, s tím, že ta druhá strana měla zaujmout pozici loajální opozice. Levicovou loajální opozici představovala strana Blok Ivana Rybkina, která ale ve volbách naprosto propadla [Hale, 2007: 71 – 73]. Do parlamentu se dostala jen díky většinové části voleb a i v té získala pouhá tři křesla. V žádných dalších volbách tato strana už nefigurovala [viz tabulku č. 2].

Druhou (pro)prezidentskou stranou v parlamentních volbách roku 1995 byla strana Náš dům Rusko (NDR). Tato strana se utvořila kolem úřadujícího premiéra Viktora Černomyrdina, který byl i jejím předsedou. Na vzniku této strany se chtěl podílet také Sergej Šachraj a chtěl do této nově vznikající strany začlenit svou stranu PRES. Šachraj si nicméně představoval lepší odezvu a nabízené podmínky pro svou iniciativu a nakonec od toho sám upustil. Ve volbách jeho strana PRES naprosto propadla [Hale, 2007: 50 a White, 1997: 771].

(Pro)prezidentský střed se tedy pro tyto volby utvořil kolem premiéra a jeho strany NDR. Samotná strana vznikla na jaře roku 1995 a měla zastávat politiku premiéra Viktora Černomyrdina v parlamentních volbách a prezidentovu politiku v prezidentských volbách, které se konaly o rok později. Strana byla tvořena politickou a ekonomickou nomenklaturou, která měla společný zájem. Právě přes Viktora Černomyrdina byla strana úzce spjata nejen s kremelskou politikou, ale také

s energetickým komplexem Gazpromem [White, 1997: 771]. Díky tomuto napojení se pro tuto politickou stranu vžilo také pojmenování Náš dům Gazprom [Colton, 2003: 48]. V čele kandidátky byl sám premiér Černomyrdin a kromě něj zde působili například režisér Nikita Michalkov nebo generál Lev Rochlin. Její předvolební program byl postaven na třech bodech – duchovní obnova Ruska, integrita země a rozvoj ekonomického trhu a větší sociální zajištění [White, 1997: 771]. Sám Viktor Černomyrdin vděčil za svůj politický úspěch komunistické byrokracii a také byl u vzniku Gazpromu. Jelcin v něm spatřoval kompromis mezi komunistickými elitami a podporou soukromých podniků [Colton, 2003: 48].

Výsledky voleb i přes značnou státní podporu NDR nedopadly vůbec dobře. Strana skončila v proporcčně volené části až na třetím místě, a to za komunisty a LDPR. Dohromady získala 55 křesel v parlamentu. Na druhé straně to byla jediná strana, která se dostala do parlamentu, aniž by v něm byla i v roce 1993 [Hale, 2007: 71-73].

Voleb v roce 1995 se tedy účastnily dvě (pro)prezidentské strany – obě byly navázány na prezidenta Borise Jelcina, každá však prosazovala poněkud odlišnou politiku ve snaze oslovit co nejrozmanitější voličskou základnu. Jejich propad lze vysvětlit v té době poměrně malou popularitou nejen Borise Jelcina, ale i Viktora Černomyrdina. Blok Ivana Rybkina byl vnímán pouze jako loajální opozice, což neoslovilo ani voliče, ani potenciální politické partnery. Kvůli špatným výsledkům voleb se kremelská administrativa rozhodla vytvořit jiné prezidentské subjekty a zvolit lepší strategii do voleb v roce 1999. Ostatně vytvořit novou prezidentskou stranu bylo méně nákladné než oživit tu, která neuspěla [Příhoda, 2010: 169].

Kvůli propadu prezidentských stran v parlamentních volbách se Boris Jelcin nemohl v prezidentských volbách v roce 1996 spolehnout na podporu ani jedné z nich. Nezbylo mu, než se přiklonit k oligarchům, kteří mu nakonec pomohli ke znovuzvolení. S problémem oslabení státu ve prospěch oligarchů vzniklých v následujícím prezidentském období se musel vypořádat až nově zvolený prezident Vladimír Putin [Příhoda 2010: 170].

3.4. Vznik Jednotného Ruska

Další parlamentní volby byly naplánovány na prosinec roku 1999. Do těchto voleb sice směřovala i strana NDR, nyní však již v čele s předsedou Vladimírem Ryžkovem. NDR tak vlastně po celé poslední Jelcinovské volební období představovala prokremelský střed, avšak nebyla už nijak silná a ve volbách propadla [Colton, 2003: 49 – 50].

V roce 1999 byla založena strana Hlas Ruska v čele s Konstantinem Titovem (guvernér Samary). Titov zastával liberální názory a působil jako vicepředseda NDR. Titov se domníval, že jeho nová strana by mohla být jádrem znovuzrozené prezidentské strany, ale prezidentská administrativa začala zastrašovat jeho regionální spojence, a tak k tomu nedošlo. Poté se Titov spojil s liberálními politiky (někteří z nich byli dříve členy VR) a vytvořili Svaz pravicových sil (SPS). SPS se tak stala opoziční stranou, která ale vlastně vznikala jako prezidentská [Colton, 2003: 50].

Další stranou ve volbách roku 1999 byla stínová prezidentská strana Vlast – Celé Rusko (OVR). Byla vedena v té době současnými i bývalými úředníky státní i regionální exekutivy. V čele stál bývalý premiér Jevgenij Primakov. Touto stranou byl výrazně znepokojen sám Jelcin i starosta Moskvy Lužkov a také oligarcha Boris Berezovský [Colton, 2003: 50].

Právě proto vznikl v září téhož roku prokremelský blok Mezinárodní hnutí Jednota (MEDVED). Při vzniku Jednoty se dbalo především na to, aby se nezopakovaly neúspěchy VR a NDR. To znamená, že se její tvůrci zaměřili zejména na to, aby strana vypadala nově, oslovila nestálé voliče a prvovoliče. Do svého programu zařadila sociální politiku, důraz na národní hrdost, druhou válku v Čečensku a zaměřila se na charismatické lídry Sergeje Šojgu a patrona Kremlu Vladimíra Putina [Colton, 2003: 49].

Na vzniku Jednoty se mimo jiné podíleli lidé z Jelcinovy administrativy, například Aleksej Golovkov, který stál už za vznikem VR a NDR. Dalším významným člověkem byl oligarcha Boris Berezovský, který kolem sebe vytvořil skupinu „mužiků“. Dále vzpomeňme např. Igora Šabdurasulova, který stál v čele

prezidentské administrativy, a také Sergeje Šojgu, který byl oficiálním vůdcem strany Jednota [Hale, 2004: 181 – 182].

Strana vznikla s podporou oligarchy Borise Berezovského, který získal podporu 39 regionálních lídrů. Tato strana vznikla jako opozice vůči OVR [Colton, 2003: 52], a to pouhý měsíc a půl před volbami. V podstatě jako jediná strana podporovala politiku Kremlu, vlády a nebyla v opozici, navíc měla podporu Vladimíra Putina. Jednota se profilovala jako nová strana, která přinese do politiky svěží vítr a nové lidi. Navíc se propagovala jako hnutí, které vzniklo na periferiích. Od ostatních prezidentských stran se lišila především tím, že slepě nehájila politiku status quo [Colton, 2003: 53 – 54]. Navíc Jednota dokázala vnést do závěrečné fáze kampaně nadšení a prolomit unylost hesel a kandidátů. K tomu Vladimír Putin zaznamenával velký nárůst popularity. Jednotu začaly podporovat také velké podniky, jako Gazprom, Lukoil nebo Sibněft' [Colton, 2003: 55].

Jednota vydala svůj program teprve dva měsíce před volbami. Samotná Jednota se nestavěla za žádný ideologický směr, chtěla především politickou stabilitu, bojovat proti extremismu a proti stagnaci Ruska. V předvolební kampani měla plnou podporu médií. Ostatně např. noviny Něžavisimaja gazeta vlastnil sám Boris Berezovský [Colton, 2003: 57 – 58].

Jednota se vyprofilovala jako strana podporující Putina a sám Putin prohlásil, že ji bude volit. Strana se tedy snažila vytvořit proputinskou většinu ve Státní dumě. Putinova podpora pomohla Jednotě k úspěchu, na rozdíl od let 1993 a 1995, kdy se Jelcin jednoznačně nepřiklonil ani k jedné ze stran [Colton, 2003: 60 – 61].

Volby dopadly lépe, než se očekávalo. Vzhledem k tomu, že Jednota vznikla poměrně pozdě, byl její výsledek ve volbách poměrně velkým úspěchem. V proporcčně volené části skončila těsně druhá za komunisty, ale ve většinové části nebyla příliš úspěšná. Celkem v Dumě strana získala 73 křesel. Úspěch Jednoty byl tedy založen jak na podpoře Putina, tak na nových tvářích. 7 % voličů tvořili prvovoliči a 13 % bylo těch, co v roce 1995 volili proti všem. Zbytek byli přeběhlí voliči jiných stran. Extrémně účinné se ukázaly volební spoty, které byly nové a úplně odlišné od volebních spotů jakékoli jiné strany [Colton, 2003: 63 – 64]. Na rozdíl od předchozích prezidentských stran uměla Jednota až podnikatelsky

využit nabízených zdrojů (nejen finančních) [Colton, 2003: 77 – 78]. Kampaň, byť krátká, měla velký úspěch [Hale, 2004: 183]. Jednota získala pomocí státní administrativy během 3 měsíců velkou podporu – ostatně celá volební kampaň byla v podstatě vystavěna pouze pro Jednotu a zcela zásadně proti ostatním politickým stranám [Příhoda, 2010: 170].

Výsledky voleb byly dobrým odrazovým můstkem nejen pro stranu, ale i pro Vladimíra Putina. Po volbách byla do Jednoty včleněna i bývalá NDR. Colton v této souvislosti užívá pro Putina sousloví „man of power“ (muž moci) jako části „party of power“ (strana moci) [Colton, 2003: 77 – 78].

Jednota byla ale odlišnou prezidentskou stranou, než byly NDR a VR. Jejím cílem nebylo reprezentovat prezidenta v parlamentu, ale porazit antikremelskou stranu Vlast – Celé Rusko. Jednota byla prezidentská volební taktika, nikoli primárně strana s parlamentní ambicí [Hale, 2004: 169]. Úspěch zaskočil samotné iniciátory strany, nicméně tento jev dokázali využít a přetvořit stranu v dobře rozvinutou, prosperující a reprezentující prezidentské zájmy po celé zemi – Jednotné Rusko [Hale, 2004: 170].

Boris Jelcin si jako svého nástupce vybral Vladimíra Putina, a tak když se stal premiérem, mohl Jelcin odstoupit ze svého postu. Boris Jelcin odstoupil 31. prosince 1999 a dočasným prezidentem se stal, dle ruské ústavy, úřadující premiér – Vladimír Putin. Březnové prezidentské volby Vladimír Putin vyhrál již v prvním kole. Ostatně konkurenční kandidát OVR Primakov se své kandidatury zřekl a OVR začala podporovat Putina. Nový prezident Vladimír Putin chtěl mít za sebou silnou prezidentskou stranu, jíž měla být Jednota. Aby si strana zajistila převahu v parlamentu, musela nejdříve eliminovat vliv OVR. To udělala dohodou s komunisty o rozdělení důležitých postů v Dumě. Tímto krokem vlastně donutila OVR ke spolupráci. Přidaly se k nim ještě poslanecké skupiny Lidoví poslanci a Ruské regiony a v prosinci roku 2001 takto vznikla nová strana Jednota a Vlast – Jednotné Rusko. Jednotné Rusko tedy velmi rychle ovládlo Dumu, proti čemuž se snažili brojit komunisté, avšak ti, co nepochopili, že musejí zaujmout vůči Jednotnému Rusku loajální postoj, o svůj post přišli a byli nahrazeni buď někým loajálním, nebo přímo členem Jednotného Ruska [Příhoda, 2010: 171].

3.5. Prezidentské strany v 21. století

Politická strana Jednotné Rusko vznikla v roce 2001 sloučením Mezuregionálního hnutí Jednota, koalice Vlast – Celé Rusko a poslanceckými skupinami Lidoví poslanci a Ruské regiony. Avšak stranické subjekty Jednota a Vlast – Celé Rusko představovaly v parlamentních volbách v roce 1999 navzájem největší konkurenty. Všechna tato uskupení před svým sloučením spolupracovala na půdě Státní dumy [Příhoda, 2010: 161].

První parlamentní volby, kterých se strana Jednotné Rusko účastnila, byly volby v roce 2003. Do nich ji vedl předseda strany Boris Gryzlov, který byl zároveň i ministrem vnitra. Záměrně byl vybrán nevýrazný typ, aby nepoutal pozornost. Před volbami měl ohromnou podporu v médiích, kde mu bylo poskytnuto velké množství vysílacího času, zatímco jiné strany neměly ani šanci se na obrazovce objevit [Příhoda, 2010: 172]. I když se Putin velmi zapojoval do volebního boje, což bylo proti zákonu, nikomu to vlastně nevadilo. Průvodci na podporu strany mohli vést pouze příznivci Jednotného Ruska, zaměstnavatelé nutili zaměstnance nosit viditelně znak na podporu Jednotného Ruska. Zkrátka předvolební kampaň do voleb 2003 byla nerovná, přičemž Jednotné Rusko získalo veškeré výhody, na které ostatní strany nedosáhly [Reitschuster, 2006: 273]. Volby dopadly pro Jednotné Rusko výborně. Strana zvítězila a v Dumě získala 222 křesel z celkových 450.

V roce 2006 se Kreml podílel na vzniku nové politické strany Spravedlivé Rusko (SR). Šlo o snahu vytvořit druhou silnou prezidentskou stranu (avšak na nejsilnějším postu mělo zůstat Jednotné Rusko) s orientací mírně doleva [Beneš, 2012: 8 a Příhoda, 2010: 178]. Kreml však stranu přestal postupně podporovat, jelikož ve volbách nedokázala porazit komunisty a skončila až na třetím místě. Proto v ní kremelský tábor již neviděl perspektivu, nicméně strana byla schopna dostat se do parlamentu a její předseda je vůči prezidentovi loajální, i když se nechal slyšet, že ne vždy bude podporovat návrhy Vladimíra Putina. To vedlo k vlně nevole vůči Mironovovi, která ale vyústila v podepsání Dohody o spolupráci s Jednotným Ruskem, což mělo podpořit politickou debatu [Příhoda, 2010: 178 – 179].

Volby v roce 2007 se poprvé konaly podle nové volební reformy. Tento zákon (kromě technických záležitostí) také zakazoval vysokým úředníkům a politikům vměšovat se do volebního boje, médiím zakazoval sdělovat o kandidátech informace, které se přímo netýkají jejich kandidatury. Stejně tak byly zakázány články o programech a volebních cílech a analýzy [Reitschuster, 2006: 164]. Do voleb v roce 2007 vstoupila strana Jednotné Rusko s Vladimírem Putinem na prvním místě kandidátní listiny, i když on sám nebyl členem strany [Příhoda, 2010: 175]. Ostatně i volební program pro tyto volby nesl jeho název – „Putinův plán“. Samotný program měl být vlastně pokračováním již probíhající Putinovy politiky, nešlo o žádnou inovaci. Jednotné Rusko tak volby pojalo jako jakési referendum o Putinově politice [Příhoda, 2010: 175]. Vladimír Putin vyjádřil svou podporu Jednotnému Rusku opakovaně. Ke konci svého prezidentského mandátu přijal Vladimír Putin post předsedy strany, který byl vytvořen speciálně pro něj. Ostatně pro tento krok měl své odůvodnění, neboť po zvolení Dmitrije Medvěděva se uvolnilo premiérské křeslo, které zaujal předseda nejsilnější politické strany, což byl Vladimír Putin [Elgie, 2008b].

Zatím poslední parlamentní volby v roce 2011 se nesly v obdobném duchu jako volby v roce 2007. Do Státní dumy se dostaly ty samé politické strany jako o čtyři roky dříve. Jednotné Rusko sice ztratilo svou ústavní většinu, nicméně získalo polovinu všech hlasů [viz tabulku č. 6].

Kremelský tábor společně se stranou Jednotné Rusko zakládají také mládežnické organizace. Chtějí tak předejít možným revolucím, podobným jako byla na Ukrajině Oranžová revoluce. Dohromady založily hnutí Naši, kde měli mladí podpořit politiku Vladimíra Putina a odmítnout teze barevných revolucí. Stejně tak přímo strana sama přeměnila svou stranickou mládežnickou organizaci Mladá jednota na Mladou gardu a snažila se mladé více zapojit do stranické činnosti. Tyto organizace vznikaly především pro volby v roce 2007 a následné prezidentské volby 2008, kdy vznikalo také mnoho antiputinovských hnutí [Příhoda, 2010: 177].

Jednotné Rusko obecně vytváří svůj program na základě myšlenek exekutivy a prezidenta [Příhoda, 2010: 176]. Strana se snaží o jakousi debatu s voliči, kdy pořádá veřejné manifestace, kde mají lidé vyjádřit svůj souhlas s politikou

státu, například v roce 2009 na podporu antikrizových opatření kvůli finanční krizi [Příhoda, 2010: 177].

Ačkoli se Jednotné Rusko zdá jako silná politická strana, je pouhým nástrojem Kremlu. Dokázat to lze několika příklady: strana neřeší vnitrostranické spory, ty řeší prezidentská administrativa, ačkoli je Jednotné Rusko nejsilnější parlamentní stranou, není stranou vládní, v době předsednictví Vladimíra Putina měla strana nestranického předsedu, strana má výrazná privilegia v předvolebních kampaních – kremelská politika se snaží ovlivňovat činnost jiných politických stran [Příhoda, 2010: 180].

3.6. Shrnutí: Prezidentské strany v Ruské federaci

V této kapitole jsme si ukázali, že existence prezidentských stran, a to zejména v prezidentských a poloprezidentských systémech, není nijak ojedinělý jev. Politické strany, které podporují prezidenta, v těchto systémech vznikají právě v důsledku silného postavení prezidenta v dané zemi. Zároveň jsme si ale ukázali, že v Ruské federaci jsou prezidentské strany velmi specifické. Jejich vznik, život a náplň se odvíjí úplně jinak, než bývá u politických stran zvykem [McFaul, 2001: 1171]. Prezidentské strany v Ruské federaci se odvíjejí přímo od prezidenta a jeho administrativy. Strany samy o sobě nejsou příliš politické, jejich náplní a programem je propagace právě úřadujícího prezidenta. Prezidentské strany v Ruské federaci stojí vždy ve středu pravolevého spektra, nemají příliš jasný program ani ideologii [Holzer, 2001: 106 – 107]. Čím však tyto strany disponují, je státní podpora, což jim přináší mnoho výhod v předvolebním boji. V kapitole můžeme vyzorovat snahu kremelské administrativy vyslat do každých voleb do Státní dumy dvě strany, které lze označit za prezidentské [Příhoda, 2010: 168].

Na vývoji prezidentských stran v Ruské federaci můžeme vidět, že prezidentská strana může být jak úspěšná, tak neúspěšná. Neúspěšné prezidentské strany se v Ruské federaci objevovaly zejména v 90. letech, za vlády prezidenta Borise Jelcina. Tyto strany vznikaly vždy před volbami do Státní dumy a po jejich neúspěchu ve volbách buď ztratily podporu kremelské garnitury, nebo zanikly. Takovými stranami byli konkrétně: (1) ve volbách do Státní dumy v roce 1993

Volba Rusko (VR) a Strana ruské jednoty a prosperity (PRES), (2) ve volbách do Státní dumy v roce 1995 Náš dům Rusko (NDR) a Blok Ivana Rybkina [McFaul, 2001: 1171 – 1174].

Volby do státní dumy v roce 1999 byli z hlediska zastoupení prezidentských stran ojedinělé. Za prvé volby přímo předcházeli očekávané volbě nového prezidenta (Boris Jelcin již nemohl kandidovat, jelikož byl v úřadu po dvě za sebou jdoucí volební období), za druhé, jak se záhy ukázalo, položily základní kámen vzniku budoucí nejsilnější prezidentské straně v zemi a změnilly stranické uspořádání země. O post prezidentské strany mělo v těchto volbách zájem více stranických uskupení, avšak opravdovou prezidentskou stranou bylo pouze Meziregionální hnutí Jednota (MEDVED). Jednota představovala, jako jediná politická strana v těchto volbách, stranu s opravdovou podporou kremelské administrativy a stala se opoziční vůči ostatním stranám, nejvíce však vůči straně Vlast – Celé Rusko (OVR). Po vyhraných volbách a po nástupu nového prezidenta Vladimíra Putina se spojila právě s opoziční OVR a jejich spojením vznikla nová a dodnes nejsilnější prezidentská strana v Ruské federaci Jednotné Rusko [Colton, 2003: 49 – 50].

Po vzniku Jednotného Ruska, je tato strana naprosto dominantní stranou v Ruské federaci. S obrovským náskokem vyhrála volby do Státní dumy v letech 2003, 2007 a 2011. Jednotné Rusko je vlastně příkladem úspěšné prezidentské strany v Ruské federaci. Nicméně i přesto se kremelská administrativa snaží vytvořit ještě druhou prezidentskou stranu, která by se ve výsledcích voleb do Státní dumy umísťovala na druhém místě, za stranou Jednotné Rusko. Takovou stranou mělo být Spravedlivé Rusko, které vzniklo v roce 2006. I když se tato strana zatím v obou volbách (2007 a 2011) dokázala probojovat do parlamentu, prezidentská administrativa o ni postupně ztrácí zájem, protože nedosahuje takových volebních výsledků, jakých by si Kreml přál [Příhoda, 2010: 178].

4. Důsledky existence prezidentských stran v politickém systému Ruské federace

V této kapitole představíme stručně politický systém Ruska, a to jak z hlediska formálního rámce, tak i z hlediska jeho faktického fungování. V první podkapitole se zaměříme právě na popis formálního rámce politického systému, v druhé podkapitole potom na možnosti analýzy politického systému obecně a na to, jak jej lze analyzovat v ruském prostředí.

Ve třetí podkapitole se zaměříme na dopady existence prezidentských stran v ruském politickém systému. Popíšeme, jak reálně ruský politický systém funguje a jaké měl různé formy v průběhu existence Ruské federace. Předně se potom zaměříme na otázky, jakým způsobem došlo k disciplinování parlamentu v Ruské federaci, jakou roli v tom sehrály prezidentské strany a předneseme rozdíly fungování parlamentu v 90. letech a po roce 2000. Dále se pokusíme najít odpověď na to, za jakých podmínek se z prezidentské strany stává sjednocující prvek pro legislativu a exekutivu a jak dochází k tomu, že se z nejsilnější (prezidentské) strany stane výlučná základna pro nové politické činitele.

4.1. Politický systém Ruské federace

Jelikož se Sovětský svaz rozpadl nečekaně a poměrně rychle, nebyl čas na to, podrobněji řešit před jeho rozpadem politické uspořádání nového státu – Ruské federace. Proto se Ruská federace musela z počátku řídit poupravenou komunistickou ústavou z roku 1977. Jenže právě tato ústava, a také fakt, že dřívější vedoucí strana byla prezidentem Jelcinem zakázána, uvrhla politické spektrum do slepé uličky. Začala se tedy připravovat nová ústava, avšak právě hlavní mocenská centra, která reprezentovala na jedné straně exekutivu a na straně druhé legislativu, nemohla dojít ke shodě. A tak v roce 1993 prezident Jelcin rozhodl pomocí ozbrojených sil ve prospěch exekutivy a v podstatě bez existence parlamentu byla v referendu přijata nová ústava, která zaručovala značné pravomoci právě prezidentovi Ruské federace [Leichtová, 2008: 382 – 384].

Prezident Ruské federace má klíčové pravomoci v systému. Disponuje zákonodárnou iniciativou, a to jak v podobě předkládání návrhů zákonů, tak i v podobě vydávání prezidentských dekretů, které nepodléhají schválení žádného dalšího orgánu (pokud nejsou protiústavní). Další silnou pravomocí je možnost vyhlášení referenda. Prezident navrhuje parlamentu předsedu vlády, a pakliže jej parlament třikrát odmítne, může prezident parlament rozpustit a vypsát nové parlamentní volby. Dále má prezident pravomoc arbitra sporů mezi vládou a Státní dumou a mezi státními institucemi. Prezidenta Ruské federace lze sesadit impeachmentem, ke kterému je potřeba 2/3 většina Státní dumy a po vyšetřování 2/3 většina obou komor parlamentu. Prezident Ruské federace je volen v přímých, všeobecných, tajných volbách absolutní většinou hlasů (do druhého kola případně postupují dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů). Prezidentem může být zvolen občan, který je občanem Ruské federace alespoň 10 let a dosahuje minimálně 35 let. Každý občan může být zvolen prezidentem maximálně dvakrát po sobě [Ústava, 1993: hlava 4]. V ústavě z roku 1993 bylo prezidentské volební období čtyřleté [Leichtová, 2008: 388], ale od prezidentských voleb v roce 2012 je toto období šestileté. Není-li prezident schopen výkonu své funkce, přebírá jeho pravomoci předseda vlády [Ústava, 1993: hlava 4].

Předseda vlády je jmenován prezidentem a schvalován Státní dumou [Ústava, 1993: hlava 6]. Premiér může mít slabé i silné postavení, které vychází z podpory prezidenta, nikoli z většiny v Dumě. Je to první spolupracovník prezidenta, který vybírá ministry a navrhuje je prezidentovi ke schválení. Premiér má také významné pravomoci při rozdělování peněz ze státního rozpočtu. Vláda nemá v Ruské federaci příliš významné postavení, je spíše jakýmsi sekundantem tandemu prezident – premiér. Jednotlivá ministerstva si mají být formálně rovna, ale fakticky tomu tak není. Tradičně mají větší důležitost silová ministerstva (ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo obrany apod.) a obecně ministři, kteří jsou nějak přímo napojeni na prezidenta (v případě let 2008–2012 na premiéra) [Leichtová, 2008: 385 – 386].

Parlament se nazývá Federálním shromážděním a je složen ze dvou komor – horní Rady federace a dolní Státní dumy. Parlament schvaluje kandidáta

na premiéra, vyslovuje důvěru vládě a schvaluje státní rozpočet. Rada federace, tedy horní komora Federálního shromáždění, reprezentuje zájmy federálních subjektů. Obecně má slabší pravomoci. Skládá se ze zástupců subjektů Ruské federace, přičemž každý subjekt do ní vysílá své dva zástupce, kdy jeden představuje legislativu a druhý exekutivu daného regionu. Státní дума, tedy dolní komora Federálního shromáždění, má 450 členů, kteří, jak jsme již řekli v druhé kapitole, byli do roku 2005 voleni smíšeným volebním systémem a dnes jsou voleni proporčním volebním systémem. Ačkoli je tato komora silnější než horní komora, je podřízena prezidentovi, který má v určitých situacích právo Dumu rozpustit [Ústava, 1993: hlava 5].

Struktura regionů víceméně kopíruje federální rámec. V regionech je jednokomorový regionální parlament, nad kterým stojí regionální vláda a nad ní stojí regionální vůdce, nejčastěji gubernátor. Právě z těchto regionálních orgánů jsou vysíláni zástupci do Rady federace. Od roku 1993 byli regionální gubernátoři voleni občany Ruské federace přímo, ale po nástupu Vladimíra Putina jsou jmenováni prezidentem [Horemuž, 2011: 312]. Nicméně v poslední době se znovuzavádí volení regionálních vůdců, ale zatím velmi postupně a ne příliš úspěšně [Elgie, 2012].

V květnu 2000 zřídil prezident Putin novou administrativní jednotku – Federální okruhy. V čele každého ze sedmi federálních okruhů stojí zmocněnec prezidenta Ruské federace (není volen, ale jmenován prezidentem). Tyto okruhy vznikly pro jednodušší komunikaci s regiony. Na federální okruhy přešly některé pravomoci, které měli předtím regionální lídři, především výběr a odvod daní [Horemuž, 2011: 310].

Podíváme-li se na právě uvedená fakta o ruském politickém systému, můžeme v něm vidět rysy jak prezidentského systému, tak systému poloprezidentského. Pro prezidentský systém nahrávají velmi silné pravomoci prezidenta (vydávání dekretů, možnost rozpustit parlament), za poloprezidentský systém mluví existence dvoukomorového parlamentu a předsedy vlády. V období vlády prezidenta Putina se systém spíše přikláněl k prezidentskému systému, v období vlády prezidenta Medvěděva zase k parlamentnímu systému [Elgie, 2008a]. Lze také říci, že pokud

bereme systém tak, jak je popsán v ústavě, a sledujeme jeho formální ustanovení, jeví se jako poloprezidentský, nicméně podíváme-li se na jeho reálné fungování, jeví se spíše jako prezidentský [Holzer, 2001: 39-40]. Obecně lze podotknout, že ruský politický systém je velmi specifický, nicméně většina autorů jej řadí mezi poloprezidentské systémy (např. R. Elgie, M. S. Shugart, G. Sartori), proto tak k němu budeme přistupovat i my.

4.2. Úvod do analýzy politických systémů

Při analýze politického systému můžeme analyzovat, jak má systém formálně fungovat a jak funguje reálně. To, jak je systém formálně zakotven, zjistíme analýzou ústavy. Z ústavy vyčteme, kdo má přesně jaké pravomoci a kdo je komu odpovědný. Tato formální ustanovení politického systému jsme si určili již v předchozí podkapitole a lze podle nich říci, že Ruská federace je poloprezidentský režim, kde má prezident v rukách největší pravomoci, jelikož jmenuje premiéra, ministry a regionální vůdce a má právo vydávat dekrety s účinností zákonů. Proti prezidentovi potom stojí parlament, který představuje legislativní moc a stejně jako prezident je volen přímo. Nicméně z těchto údajů se nedozvíme nic o reálném fungování politického systému v daném státě. Abychom pronikli do reálné politiky státu, musíme přistoupit k moderní analýze politiky (policy analysis) [Říchová, 2007: 22].

Tento typ analýzy sleduje, jak se skutečně utváří politika, a za aktéra politiky nepovažuje pouze státní aktéry, ale všechny, kdo se na tvorbě politiky podílejí. Daný typ analýzy zkoumá, kdo, proč a jak se podílí na vytváření politiky a jaké okolnosti vedou k danému jednání a jaké má dané jednání důsledky. Spolu s moderní analýzou politiky se objevují dva termíny – politické sítě (policy nets) a politický prostor (policy arena). Politické sítě odkazují na vztahy mezi jednotlivými tvůrci politiky, jejich vzájemné propojení či ovlivňování (ať už pozitivní, či negativní). Politický prostor je potom prostorem, ve kterém dochází k utváření skutečné politiky. Analýza politiky sleduje politický proces od jeho prvopočátků, tedy návrhů zákonů až po jejich přijetí nebo odmítnutí

(a to i opakované), včetně jejich důsledků na fungování systému [Říchová, 2007: 24 – 25].

Abychom mohli provést analýzu jakéhokoli politického systému (popřípadě komparativní analýzu politických systémů), musíme si nejdříve určit politický systém, který chceme analyzovat. Z důvodů uvedených výše považujeme současný ruský politický režim za poloprezidentský a z toho také budeme vycházet. Pro analýzu politického systému je naprosto klíčové zjistit, jak je systém zakotven v ústavě daného státu, jaké zde (ne)existují státní instituce, jaký je stranický systém, jak probíhají volby, jak je rozdělena moc. Všechny tyto aspekty se potom zkoumají jak z formálního hlediska, tak z hlediska reálného fungování státu.

Právě u poloprezidentských režimů existují mnohé systémové modifikace, které ale nejsou patrné z ústavy, ale až z běžného fungování politiky a státu. Obecně lze říci, že u poloprezidentských systémů je nejsilnějším politickým aktérem prezident, který je hlavou státu a zároveň hlavou exekutivy. Druhým nejsilnějším aktérem je potom premiér, který s prezidentem sdílí exekutivní moc [Shugart, 2005: 1 – 2]. Právě ze vztahu obou těchto aktérů pak vznikají v reálné politice různé odnože poloprezidentských systémů, nejčastěji rozlišované systémy jsou prezidentsko-parlamentní a premiérsko-prezidentské, dále je ještě možno vyčlenit kohabitaci [Shugart, 2005: 10 – 14].

U prezidentsko-parlamentního typu poloprezidentského systému je nejsilnějším aktérem prezident, který v takovémto případě může dosahovat velmi silného postavení a pravomocí. V tomto případě totiž prezident i premiér zastávají stejné politické názory (jsou ze stejné politické strany). Premiér se dostává do prezidentova stínu a vede vládu k obrazu úřadujícího prezidenta. Zároveň strana podporující prezidenta má převahu v parlamentu, a tím pádem má i prezident k dispozici převahu v parlamentu (všechna volební období Vladimíra Putina) [Shugart, 2005: 13 – 14].

U premiérsko-prezidentského systému je premiér výraznější osobností, která sice může mít v mnohých ohledech podobné názory jako prezident, ale prezident mu dává větší prostor na úkor svých pravomocí a svého postavení (období prezidenta Dmitrije Medvěděva 2008–2012) [Elgie, 2008a]. Nebo může jít také

o případ kohabitace, která vlastně označuje určitý druh tohoto typu poloprezidentského systému [Shugart, 2005: 10 – 13]. Kohabitace je jev, kdy prezident a premiér nemají shodné politické názory a snaží se nezávisle na sobě prosazovat své pravomoci. V tomto případě většinou dochází k okleštění pravomocí prezidenta, jelikož premiér stojí v čele vlády, která je odpovědná parlamentu, tedy parlament musí vládu schválit. Pakliže parlament vládu schválí, odkazuje to na to, že prezident nemá v parlamentu většinovou podporu, a tudíž bude přečkávat své volební období v postavení proti premiérovi i parlamentu [Shugart, 2005: 14 – 15].

Základní rysy i typy poloprezidentského režimu jsou tedy zjevné – dvojhlavá exekutiva, která může být buď rovnoměrně rozvržena mezi prezidenta a premiéra, nebo se může přiklánět na stranu jednoho z nich [Shugart, 2005: 1]. Typické pro poloprezidentský režim je, že se může proměňovat po každých volbách, aniž by se měnila ústava dané země. V poloprezidentském režimu jde skutečně především o reálnou politiku a reálné rozložení moci spíše než o ústavní zakotvení jednotlivých pravomocí [Shugart, 2005: 4].

V Ruské federaci také docházelo k různým variantám poloprezidentského režimu. Je sice pravda, že prezident Ruské federace v podstatě nikdy nestál (od přijetí ruské ústavy v roce 1993) proti premiérovi, který by byl politicky opoziční, avšak Boris Jelcin po všechna svá volební období musel čelit opozičnímu parlamentu. Dle ruské ústavy má sice prezident právo parlament rozpustit, ale k takové možnosti nikdy nedošlo. I když v roce 1999 Boris Jelcin hrozil rozpuštěním parlamentu, a to v momentě, kdy Duma nechtěla již potřetí schválit jeho kandidáta na premiéra, Sergeje Kirijenka. Duma nakonec podlehla strachu z rozpuštění parlamentu a Sergeje Kirijenka schválila [Rek, 2003: 439 – 440]. I přes opozičně naladěný parlament se Boris Jelcin vždy snažil naplno prosazovat své pravomoci a parlament disciplinovat. Skutečně disciplinovat parlament se však povedlo až jeho nástupci Vladimíru Putinovi. Vladimír Putin má zase naopak po všechna svá volební období (i to současné) velmi disciplinovaný parlament i premiéra. Za jeho prezidentství je systém bezesporu prezidentsko-premiérský [Remington, 2006: 6]. Během prezidentství třetího ruského prezidenta Dmitrije Medvěděva se systém ale spíše přehoupl do premiérsko-prezidentského, neboť

premiérem se stal bývalý prezident Vladimír Putin, který se ujal svých pravomocí v roli premiéra velmi razantně, a Dmitrij Medvěděv mu zdatně sekundoval v roli prezidenta [Horemuž, 2011: 313 – 314].

4.3. Prezidentské strany v ruském politickém systému

I když je v ruské ústavě zakotvena silnější pozice exekutivy nad legislativou, po celá 90. léta nebyl prezident zdaleka tak silným aktérem, jako tomu je po roce 2000. Šlo především o to, že Boris Jelcin nebyl schopný vytvořit silnou politickou stranu, která by jej bezvýhradně podporovala a kterou by podporoval on. Obecně celý politický systém nebyl v 90. letech tak jednotný a silný, jako tomu je po roce 2000 [Kopeček, 2011: 2 – 3]. Jak a proč se tyto změny udály a jak k tomu přispěla (ne)existence silné prezidentské strany, si právě ukážeme.

Pro politický systém v 90. letech bylo typické, že byl velmi rozpolcený, a to mezi parlamentem a prezidentem, tedy mezi legislativou a exekutivou. Parlament byl sice převážně opozičního rázu, ale nedokázal si prosadit ani se shodnout na ničem jiném než právě na nesouhlasu s Jelcinovou politikou [Holzer, 2001: 100 a Matoušková, 2006: 101]. Různorodost parlamentu byla do značné míry dána smíšeným volebním systémem do Státní dumy, kdy se do parlamentu dostávalo velké množství nezávislých kandidátů a také poměrně velký počet stran v minimálním zastoupení. To pak nejčastěji byli nikoli zkušení politici, ale spíše regionálně známé osobnosti. Zbytek parlamentu byl rozdělen mezi komunisty a nacionalisty. Takovýto parlament byl značně neakceschopný [Matoušková, 2006: 106 – 107]. Prezident sice mohl parlament obcházet dekrety, ale přílišné vydávání dekretů by vypadalo nedemokraticky. A tak se Boris Jelcin snažil získat podporu jednotlivých politiků, senátorů, ale i regionálních vůdců podplácením nebo příslibem větších pravomocí nebo lepších postů. Kvůli tomu se situace v Ruské federaci dostala až do takového bodu, kdy regiony přijímaly zákony, které odporovaly ruské ústavě, a regiony celkově měly velkou míru vlastních pravomocí [Horemuž, 2011: 308]. Dalším nešvarem, který oslaboval politický systém v 90. letech, byli vlivní oligarchové kolem Borise Jelcina. Boris Jelcin si z nich vytvořil velmi funkční síť, která jej uměla výrazně podpořit, ale na druhé straně jim musel

také hodně obětovat a nemohl se politicky rozhodovat pouze podle sebe [Kopeček, 2011: 1].

Naproti tomu po zvolení Vladimíra Putina dostal politický systém pevný rámec a jasně daný směr [Kopeček, 2011: 1]. Nejprve si Putin zajistil loajální parlament, který bude schvalovat jeho návrhy a zákony. Loajální parlament si zajistil vznikem politické strany Jednotné Rusko, kterou uměl „prodat“ a kterou již od počátku podporoval [Remington – Reuter, 2009: 502]. Dále se snažil politicky sjednotit federaci jako takovou. To zařídil několika kroky. Zrušil přímou volbu regionálních vůdců, změnil regionální uspořádání – zavedl 7 federálních okruhů, v jejichž čele stojí člověk jmenovaný prezidentem, zavedl volební reformu pro volby do Státní dumy a vedl kampaň proti oligarchům. Díky tomu všemu se podařilo Vladimíru Putinovi zjednodušit a sjednotit fungování Ruské federace. Ovšem z určitého úhlu pohledu a při bližším pohledu můžeme také říci, že tím utrpěla demokratičnost Ruské federace. Někdy se v souvislosti s těmito reformami hovoří o „řízené demokracii“, která měla trvat v letech 2000 – 2006 [Horemuž, 2011: 309-312 a Reitschuster, 2006: 162].

Je sice pravda, že ve volebním období prezidenta Dmitrije Medvěděva to – obzvláště optikou Západu – vypadalo, že místy se bude systém demokratizovat, ale šlo spíše o okrajové ústupky než o reálné činy. Například Dmitrij Medvěděv zjednodušil registraci politických stran do voleb [NTV, 2012], upozorňoval Putina, že volební soutěž by měla zůstat „neposkvřněná“ [Horemuž, 2011: 313 – 314], přislíbil znovu obnovit přímou volbu regionálních lídrů. Na druhé straně před koncem svého mandátu (tedy před opětovným znovuzvolením Vladimíra Putina) provedl ústavní změnu, která prodlužuje prezidentský mandát o dva roky [Elgie, 2008c].

Podíváme-li se, jak se v tomto kontextu odráží existence prezidentských stran, můžeme začít s první otázkou, a to otázkou parlamentu. Proč byl po celá 90. léta parlament rozpolcený a nedisciplinovaný a po nástupu Vladimíra Putina se disciplinoval? V 90. letech byl parlament značně nedisciplinovaný kvůli tomu, že se jednalo o nové těleso v novém státě, který procházel tranzicí k demokracii, kterou nikdy nezakusil [Holzer, 2001: 98]. Nově vzniklá situace a multipartismus

mohl ovlivnit počátky fungování parlamentu, které se bohužel staly předurčující pro celá 90. léta [Příhoda, 2010: 162]. Další příčinou je bezesporu to, že Boris Jelcin se nikdy výslovně nepostavil za žádnou politickou stranu, kvůli čemuž žádná prezidentská strana ve volbách neuspěla a do dalších voleb se musela vytvořit nová [Remington – Reuter, 2009: 502]. Nejsilnější stranou v parlamentu byli většinou komunisté, kteří tvořili největší opoziční sílu proti Jelcinovi [Holzer, 2000: 5 – 6]. Dalším nesporným důvodem nedisciplinovanosti parlamentu byl smíšený volební systém, který na půdě parlamentu poněkud upozaďoval nejen silnější politické strany, ale politické strany vůbec, a kvůli němuž byl parlament značně neakceschopný [Matoušková, 2006: 101 –102].

Ještě před zvolením prezidenta Putina se začala formovat budoucí prezidentská strana. Na vzniku strany se podílela celá kremelská administrativa a Putin dával této straně najevo svou přízeň [Remington – Reuter, 2009: 513]. Právě podpora Vladimíra Putina byla pro Jednotné Rusko naprosto klíčovým aspektem úspěchu. Vladimír Putin se na začátku svého prezidentského mandátu těšil mnohem větší popularitě, než jaké se těšil Boris Jelcin na konci svého prezidentského mandátu. Jednou z hlavních příčin, byla ekonomická situace v zemi. Vladimír Putin dokázal, různými reformami, stabilizovat ekonomiku země [Pirani, 2010: 47]. Strana Jednotné Rusko navíc získala mnohem lepší podmínky a větší prostor pro předvolební kampaň než kterákoli jiná strana [Příhoda, 2010: 161]. Už to, že strana se „naučila“ vyhrávat volby do Státní dumy, zajistilo alespoň částečnou poslušnost parlamentu prezidentovi. Dalším krokem bylo změnit volební systém tak, aby se do parlamentu nedostávalo tolik politických stran a hlavně tolik nezávislých kandidátů. Zároveň proběhla změna registrace politických stran, a to tak, že registrovat stranu bylo o mnoho těžší a pro nové strany to bylo naprosto nemožné. Díky tomu všemu od roku 2003 s přehledem vyhrává prezidentská strana Jednotné Rusko a parlament je více než loajální kremelské politice [Kopeček, 2011: 1 – 2]. Ostatně do voleb do Státní dumy v roce 2007 šla strana Jednotné Rusko s volebním programem, který přímo podporoval pokračování v Putinově politice a naopak. Program se jmenoval „Putinův plán“, čímž dostali voliči jasnou zprávu o vzájemné podpoře strany Jednotné Rusko a prezidenta Vladimíra Putina [Příhoda,

2010: 175]. V případě prezidentských voleb v roce 2012, byl dokonce Vladimír Putin označen stranou Jednotné Rusko za jejich stranického kandidáta na prezidenta [Elgie, 2011].

Horní komoru parlamentu Vladimír Putin zase disciplinoval tak, že zrušil přímé volby regionálních vůdců a začal je navrhopvat on sám. Tím si zajistil, že lidé vybraní do horní komory parlamentu, budou vybraní straníkem Jednotného Ruska a budou tak k režimu loajální. Díky tomu se museli regionální vůdové začít chovat loajálně vůči politice prezidenta, aby měli vůbec šanci být navrženi a jmenováni. To vše v kontrastu s 90. léty, kdy musel regionům ustupovat prezident Boris Jelcin, který si slibováním stále větších regionálních pravomocí kupoval pomíjivou regionální podporu. Vladimír Putin ale potřeboval získat nad regiony kontrolu. Proto také nově zřídil Federální okruhy, do jejichž čela jsou lidé přímo jmenováni samotným prezidentem Ruské federace, což znamená, že jsou vůči prezidentovi i režimu loajální a většinou se jedná o členy Jednotného Ruska [Horemuž, 2011: 309 – 310 a Remington - Reuter, 2009: 516].

Právě za výše popsaných podmínek může parlament fungovat jako sjednocující prvek legislativy a exekutivy. Nejlépe je to vidět ve volbách 2007, kdy Jednotné Rusko získalo v parlamentu ústavní většinu [viz tabulku č. 5]. Vzhledem k tomu, že strana Jednotné Rusko podporuje prezidenta víceméně bezvýhradně, znamená to pro prezidenta, že on sám má v parlamentu ústavní většinu. Tedy v momentě, kdy je parlament zvolen z loajálních stran vůči prezidentovi (a to v Rusku je, jelikož strany neloajální buď získají minimum hlasů, nebo nejsou zaregistrovány), má prezident v rukou i legislativu a disponuje velmi silným mandátem [Kopeček, 2011: 2 – 3].

Tím, že se prezidentská strana stane příliš silnou, se může stát, že se stane pouhým nástrojem prezidentské politiky a základnou pro budoucí politiky, případně cestou k lepšímu postu. To také začalo se zrušením přímé volby regionálních vůdců, protože jsou-li regionální vůdové z Jednotného Ruska, budou pod sebou preferovat lidi ze stejné strany a do horní komory parlamentu půjdou právě straníci Jednotného Ruska [Remington – Reuter, 2009: 516]. Jestliže se Jednotné Rusko těší v parlamentu největší oblibě prezidenta a jsou mu dávány nejdůležitější posty, naopak ty nejméně důležité zastávají KPRF nebo LDPR, bude se člověk usilující

o osobní profit snažit dostat do parlamentu pod hlavičkou Jednotného Ruska. Tak mohou i rodiče začlenit své děti do mládežnických organizací tvořených Jednotným Ruskem, aby měly větší šanci na lepší post a tím pádem i na lepší život. Zkrátka, každý člověk s politickými ambicemi má větší šance své ambice naplnit, pakliže bude členem Jednotného Ruska [Příhoda, 2010: 172 – 173]. Tím samozřejmě nemůžeme opominout velkou řadu členů Jednotného Ruska, kteří jsou ve straně z přesvědčení a kteří bezmezně věří nejen straně Jednotné Rusko, ale především Vladimírovi Putinovi.

4.4. Shrnutí: prezidentská strana a politický systém Ruské federace

V této kapitole jsme stručně představili koncepci ruského politického systému, a to jak v jeho formální podobě, tak v jeho praktickém fungování. Ukázali jsme si, že ačkoli je ruský politický systém nejčastěji označován za poloprezidentský, vykazuje také znaky prezidentského politického systému. Dokázali jsme, že i beze změny ústavy se ruský politický systém v průběhu let měnil, a to poměrně výrazně.

Ukázali jsme také, že v případě opravdu silné prezidentské strany může mít prezident obrovskou moc, která přesahuje jeho pravomoci dané ústavou, na druhé straně při neexistenci takovéto strany bojuje prezident o udržení své popularity, postu i pravomocí. Pokud však prezidentská strana získá v parlamentu většinu (případně ústavní většinu), otevírá to prezidentovi možnosti změnit celý systém a z takové strany udělat svůj hlavní nástroj vládnutí, přes který prochází vše, co prezident navrhuje a zároveň každý, kdo se chce reálně podílet na politice.

5. Závěr

Na závěr celé práce odpovíme na jednotlivé otázky, které jsme si položily v úvodu práce a celkově shrneme získané poznatky. Příčiny vzniku prezidentských stran v Ruské federaci můžeme hledat ve vládní krizi v roce 1993 mezi prezidentem a parlamentem. Způsob jakým byla vyřešena tato krize, totiž velmi ovlivnil budoucnost celého ruského systému, především podobu nové ústavy. Tato ústava z roku 1993 stanovuje Ruskou federaci víceméně poloprezidentským režimem a dává velmi silné pravomoci právě prezidentovi Ruské federace. Díky prezidentově velké moci tak přirozeně vznikají zájmové skupiny, podporující jeho politiku, tedy i politické strany. Naopak i prezident potřebuje za sebou politickou stranu, která představuje jeho politiku, aby zjistil jakou má tato politika voličskou podporu a aby ji mohl snáze prosazovat. V průběhu celé dosavadní existence Ruské federace se tak setkáváme s několika politickými stranami, které vznikají na popud kremelské administrativy, někdy i přímo na popud prezidenta Ruské federace.

Prezidentské strany v Ruské federaci jsou velmi specifické. Jejich hlavní specifika jsou v tom, že vznikají nikoli samovolně zdola, ale na popud kremelské administrativy, tedy shora. V 90. letech pro ně byla typická, velmi krátká životnost – prakticky jen po jedno volební období, a pak zanikaly, nebo se dostávaly na úplný okraj volebních preferencí voličů. Dalším specifickým prvkem prezidentských stran v Ruské federaci, je to, že nemají vlastně žádný program, jelikož jejich programem je podpora prezidenta a jeho politiky, a nedají se označit ani jako levicové ani jako pravicové, tedy snaží se být co nejvíce ve středu celého spektra. Tyto strany nesoutěží ve volbách o moc v pravém slova smyslu, jelikož tyto strany, i v případě výrazné výhry, nemají příliš šanci reálně ovlivnit politickou situaci v zemi, jelikož jsou vlastně pouhým politickým tělesem a nástrojem v rukách prezidenta a Kremlu. Prezidentovi tyto strany slouží pro ověření jeho popularity a zvětšení jeho reálné moci.

Existence takovýchto stranických uskupení se musí odrazit v politickém systému dané země. V Ruské federaci dokázala zatím nejsilnější prezidentská strana

Jednotné Rusko sjednotit exekutivu a legislativu, což se nepodařilo po celá 90. léta. Straně Jednotné Rusko se to povedlo díky několika faktorům. Především žádná prezidentská strana v 90. letech neměla výslovnou podporu prezidenta Borise Jelcina a jejich voličská základna byla velmi proměnlivá, nikoli však silná. Proto musel po celá 90. léta čelit prezident Boris Jelcin opozičnímu parlamentu a do každých voleb do Státní dumy zakládat novou prezidentskou stranu. To byla do značné míry i příčina smíšeného volebního systému, který do parlamentu propouštěl mnoho stranických uskupení ve velmi malém zastoupení a také mnoho nestraníků. Po zvolení nového prezidenta – Vladimíra Putina vznikla také nová prezidentská strana Jednotné Rusko, která získala obrovskou popularitu, a to nejen díky otevřené podpoře Vladimírem Putinem, ale také díky podpoře mnohých vlivných lidí, podniků a médií. Díky tomu, že Vladimír Putin pro sebe získal parlament a měl za sebou silnou politickou stranu, mohl uzpůsobit celý politický systém země k existenci velké prezidentské strany, která obrovskou měrou posílila právě exekutivu. Díky tomu se ze strany Jednotné Rusko stala jakási základní báze pro každého budoucího politika, nebo veřejného činitele v zemi.

V práci jsme zjistili, že jak politický tak stranický systém Ruské federace není vůbec jednoduché popsat a uchopit, o to hůře skrze klasická západní měřítká. Dozvěděli jsme se, že všechny politické strany v Rusku (s výjimkou komunistů) mají problém s vnitřní organizací, programatikou, začleněním do pravolevého spektra a stojí víceméně na charizmatických vůdcích. Politický systém pak stojí na pomezí prezidentského a poloprezidentského režimu a v průběhu své existence se může poměrně značně měnit, aniž by se měnila ústava, nebo jeho oficiální rámec. Také jsme se dozvěděli, že reálná podoba celého systému velmi záleží na osobě prezidenta, na složení parlamentu, ale také na volebním systému do Státní dumy.

Seznam literatury

Knižní a časopisecké zdroje

Beneš, J. (2012): Volby do Státní dumy Federálního shromáždění Ruské federace v roce 2011 a volby prezidenta Ruské federace v roce 2012. *Parlamentní institut. Vybraná témata*. Vol. 2012, Issue 5, s. 1 – 17.

Colton, T. J. (2003): *Popular choice and managed democracy: the Russian elections of 1999 and 2000*. Washington, D. C.: Brooking institution press.

Čížov, D. V. (2008): *Rossijskije političeskije partii: meždu graždanskim obščestvom i gosudarstvom*. Moskva: Rosspén.

Elgie, R. (1999): The politics of semi-presidentialism. In: Elgie, R.: *Semi-Presidentialism in Europe*. Oxford: Oxford university press. s. 1 – 21.

Fiala, P., Strmiska, M. (1998): *Teorie politických stran*. Brno: Barrister and Principal.

Gleisnes, J., Byzov, L., Biryukov, N., Sergeyev, V. (1996): The parliament and the cabinet: Parties and parliamentary control in Russia (1990-1993). *Journal of contemporary History*. Vol. 31, Issue 3, s. 427 – 461.

Hale, H. E. (2004): The origins of United Russia and the Putin presidency: The role of contingency in Party-system development. *Demokratizatsiya*. Vol. 12, Issue 2, s. 169 – 194.

Hale, H. E. (2007): *Why not parties in Russia? Democracy, federalism and the state*. Cambridge: Cambridge university press.

Holzer, J. (2000): „Proprezidentská“ strana. Modelový typ ruské stranické soustavy? *Středoevropské politické studie*. Vol. 2, Issue 4, s. 1 – 10.

Holzer, J. (2001): *Politický systém Ruska. Hledání státu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Holzer, J. (2004): *Politické strany Ruska: hledání identity*. Brno: centrum pro studium demokracie a kultury.

- Horemuž, M. (2011): Politický systém Ruskej federácie 20 rokov po rozpade SSSR. *Slovak Journal of political sciences*. Vol. 11, Issue 4, s. 296 – 320.
- Kopeček, L. (2011): *Charakter režimu současného Ruska*. Dostupné na <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/charakter-rezimu-soucasneho-ruska/>, 20. 4. 2013.
- Leichtová, M. (2008): Ruská federace: od Sovětského svazu k řízené demokracii. In: Cabada, L. a kol.: *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, s. 379 – 397.
- Matoušková, M. (2006): Reforma ruského volebního systému. *Institut pro srovnávací politologický výzkum*. Vol. 1, Issue 1, s. 98 – 110.
- McFaul, M. (2001): Explaining party formation and nonformation on Russia. Actors, institutions and chance. *Comparative political studies*. Vol. 34, Issue 4, s. 1159 – 1187.
- Pirani, S. (2010): *Change in Putin's Russia – power, money and people*. London: Pluto press.
- Příhoda, D. (2010): Jednotné Rusko: případ úspěšné proprezidentské strany? *Acta politologica*. Vol. 2, Issue 2, s. 161 – 185.
- Reitschuster, B. (2006): *Vladimír Putin: Kam kráčíš Rusko?* Praha: Ottovo nakladatelství.
- Rek, J. (2003): *Jelcinova epocha 1988 – 2000. Od Gorbačeva k Putinovi – obrazy z moderních dějin Ruska*. Praha: Knižní klub.
- Remington, T. F. (2006): President support in the Russian State дума. *Legislative studies quarterly*. Vol. 31, Issue 1, s. 5 – 32.
- Remington, T., Reuter, O. J. (2009): Dominant party regimes and the commitment problem: The case of United Russia. *Comparative political studies*. Vol. 42, Issue 4, s. 501 – 526.
- Reuter, O. J. (2010): The politics of dominant party formation: United Russia and Russia's Governors. *Europe-Asia studies*. Vol. 62, Issue 2, s. 293 – 327.
- Rose, R., Munro, N., White, S. (2001): Voting in a floating party system: The 1999 Duma election. *Europe-Asia Studies*. Vol. 53, Issue 3, s. 419 – 443.

Říchová, B. (2007): *Úvod do současné politologie: Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha: Portál.

Samuels, D. J., Shugart, M. S. (2009): The 'Semi-presidential' model and its subtypes: Party presidentialization and the selection and de-selection of prime ministers. French Political Science Association symposium. Vol. 2009, Issue 5, s. 1 – 20.

Service, R. (2006): *Rusko – experiment s jedním národem*. Praha: Beta – Dobrovský Ševčík.

Shugart, M. S. (2005): *Semi-Presidential systems: Dual Executive and Mixed Authority Patterns*. San Diego: University of California.

Weigle, M. A. (1994): Political participation and party formation in Russia, 1985–1992: Institutionalizing democracy. *Russian Review*. Vol. 53, Issue 2, s. 240 – 270.

White, S. (1997): Parties and voters in the 1995 Russian Duma election. *Europe-Asia studies*. Vol. 49, Issue 5, s. 767 – 798.

Internetové zdroje

Elgie, R. (2008a): *Russia – Weak president, strong PM (for a while at least)*. (<http://www.semipresidentialism.com/?p=1009>, 20. 4. 2013).

Elgie, R. (2008b): *Russia – Presidential inauguration and appointment of PM*. (<http://www.semipresidentialism.com/?p=998>, 20. 4. 2013).

Elgie, R. (2008c): *Russia – Succession speculation*. (<http://www.semipresidentialism.com/?p=878>, 20. 4. 2013).

Elgie, R. (2011): *Russia – Putin endorsed as United Russia presidential candidate*. (<http://www.semipresidentialism.com/?p=149>, 20. 4. 2013).

Elgie, R. (2012): *Russia – Direct election of governors*. (<http://www.semipresidentialism.com/?p=44>, 20. 4. 2013).

NTV (2012): *Президент подписал закон о быстрых партиях*. (<http://www.ntv.ru/novosti/284882/>, 20. 4. 2013).

Russia votes (2012a): *Results of previous elections to the Russian state дума*. (http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php, 20. 4. 2013).

Russia votes (2012b): *Final result of the Duma election, 4 december 2011.* (http://www.russiavotes.org/duma/duma_today.php, 20. 4. 2013).

Ústava (1993): *Ústava Ruské federace.* (<http://www.constitution.ru/index.htm>, 20. 4. 2013).

Resumé

The thesis is focused on presidential parties in Russian Federation, its relations and connections to the governmental structures and the impact on Russian political system. The text is divided into three main chapters, where it shows the origin and development of (not only presidential) parties in Russian federation. It describes existence of presidential parties in Russian political system through the whole existence of Russian federation and its main specifics. Because the Russian political and partisan system is very specific and unique, the presidential parties in the Russian federation are of that kind. The biggest characteristic is their apoliticality and complete dependency on Kremlin administration and politics. Its only programme is the support of incumbent president of Russian federation. The existence of presidential parties in Russian federation is of course reflected in political system of the country. Although - the parties were influencing the system of Russian federation differently in the '90s and differently after the year 2000. While in the '90s the president Boris Yeltsin was more against the opposing parliament, after the year 2000 strong presidential party - United Russia unified the executive and legislation, and unlike in the '90s it changed the Russian partisan system and reinforced the office of the Russian federation president.

Přílohy: Tabulky s výsledky voleb do Státní dumy v letech 1993 – 2011

Jako přílohy k práci jsme zvolili tabulky se všemi výsledky dosavadních voleb do Státní dumy v Ruské federaci, tedy z let 1993, 1995, 1999, 2003, 2007 a 2011. Všechny tabulky jsou převzaty z webových stránek russiavotes.org. Tabulky z let 1993 – 2003 mají jiný formát, než tabulky z let 2007 a 2011. To je způsobeno volební reformou, která v Ruské federaci proběhla. Názvy politických stran jsou v českém jazyce, ovšem u politických stran, u kterých jsme nemohli nalézt jejich oficiální český překlad, jsme do závorky připojili i jejich oficiální ruský název. U výsledků voleb z let 1993 – 2003 jsou dva sloupečky výsledků. První s označením „list“ označuje proporční část voleb a druhý s označením „SMD“ označuje většinovou část voleb. Následně tedy vidíme kolik procent hlasů a jaké procentuální zastoupení v Dumě získala konkrétní strana v jednotlivé části voleb.

Tabulka č. 1: Výsledky voleb do Státní dumy v roce 1993 [Russia votes, 2012a]

	Hlasy (%)		Křesla		
	List	SMD	List	SMD	celkem (%)
Platné hlasy	50.6	50.6			
Neplatné hlasy	3.7	4.0			
Volební účast	54.3	54.6			
Liberálně demokratická strana Ruska	21.4	2.7	59	5	14.3
Volba Ruska	14.5	6.3	40	30	15.6
Komunistická strana Ruské federace	11.6	3.2	32	16	10.7
Ženy Ruska	7.6	0.5	21	2	5.1
Agrární strana Ruska	7.4	5.0	21	12	7.3
Jabloko	7.3	3.2	20	3	5.1
Strana ruské jednoty a prosperity	6.3	2.5	18	1	4.2
Demokratická strana Ruska	5.1	1.9	14	1	3.3
Ruské hnutí za demokratické reformy (Российское движение демократических реформ)	3.8	1.9	0	4	0.9
Občanský svaz (Гражданский союз)	1.8	2.7	0	1	0.2
Budoucnost Ruska nového jména (Будущее России – Новые имена)	1.2	0.7	0	1	0.2
Cedr	0.7	0.5	0	0	0
Důstojnost a milosrdenství (Достоинство и милосердие)	0.7	0.8	0	2	0.4
Nezávislí	—	45.2	—	146	32.5
Proti všem	3.9	14.8	—	—	—
Ostatní	0.0	0.7	0	0	0
Neplatné lístky	6.8	7.4			
Celkově	100	100	225	224*	100

*Jedno křeslo zůstalo volné v Čečensku, kvůli politické situaci.

Tabulka č. 2: Volby do Státní dumy v roce 1995 [Russia votes, 2012a]

	Hlasy (%)		Křesla		
	List	SMD	List	SMD	Celkem (%)
Platné hlasy	64.4	62.9			
Neplatné hlasy	1.3	1.4			
Volební účast	65.7	64.3			
Komunistická strana Ruské federace	22.3	12.6	99	58	34.9
Liberálně demokratická strana Ruska	11.2	5.4	50	1	11.3
Náš dům Rusko	10.1	5.5	45	10	12.2
Jabloko	6.9	3.2	31	14	10.0
Ženy Ruska	4.6	1.0	0	3	0.7
Komunisté – pracující Rusko – za Sovětský svaz (Коммунисты – Трудовая Россия – За Советский Союз)	4.5	1.8	0	1	0.2
Kongres ruských obcí (Конгресс русских общин)	4.3	2.9	0	5	1.1
Strana samosprávy pracujících (Партия самоуправления трудящихся)	4.0	0.7	0	1	0.2
Volba Ruska	3.9	2.6	0	9	2.0
Agrární strana Ruska	3.8	5.9	0	20	4.4
Мощность (Держава)	2.6	0.6	0	0	0
Kupředu, Rusko! (Вперед, Россия!)	1.9	1.5	0	3	0.7
Svaz práce (Профсоюзы – промышленники России – Союз труда)	1.6	0.9	0	1	0.2
Blok Pamfilov – Gurov - Lysenko (Блок Памфилова – Гуров – Лысенко)	1.6	0.7	0	2	0.4
Vláda lidem! (Власть – народу!)	1.6	1.9	0	9	2.0
Cedr	1.4	0.4	0	0	0
Blok Ivana Rybkina	1.1	1.5	0	3	0.7
Blok Stanislava Govoruchina	1.0	0.7	0	1	0.2
Strana ruské jednoty a prosperity	0.4	0.4	0	1	0.2
Nezávislí	—	31.2	—	77	17.1
Proti všem	2.8	9.6	—	—	—
Ostatní	6.6	6.6	0	6*	0
Neplatné lístky	1.9	2.3			
Celkově	100	100	225	225	100

*Šest malých stran získalo po jednom křeslu v SMD.

Tabulka č. 3: Volby do Státní dumy v roce 1999 [Russia votes, 2012a]

	Hlasy (%)		Křesla		
	List	SMD	List	SMD	Celkem (%)
Platné hlasy	60.5	60.3			
Neplatné hlasy	1.2	1.3			
Volební účast	61.7	61.6			
Komunistická strana Ruské federace	24.3	13.4	67	46	25.1
Jednota	23.3	2.1	64	9	16.2
Vlast – celé Rusko	13.3	8.6	37	31	15.1
Svaz pravicových sil	8.5	3.0	24	5	6.4
Liberálně demokratická strana Ruska	6.0	1.5	17	0	3.8
Jabloko	5.9	5.0	16	4	4.4
Komunisté – pracující Rusko – za Sovětský svaz (Коммунисты – Трудовая Россия – За Советский Союз)	2.2	0.7	0	0	0
Ženy Ruska	2.0	0.5	0	0	0
Strana penzistů (Партия пенсионеров)	1.9	0.7	0	1	0.2
Náš dům Rusko	1.2	2.6	0	7	1.6
Kongres ruských obcí (Конгресс русских общин)	0.6	0.7	0	1	0.2
Blok generála A. Nikolajeva a akademika S. Fjodorova (Блок генерала А. Николаева – академика С. Федорова)	0.6	1.0	0	1	0.2
Za občanskou důstojnost (За гражданское достоинство)	0.6	0.2	0	0	0
Hnutí na podporu armády (Движение в поддержку армии)	0.6	0.7	0	2	0.4
Ruský všennárodní svaz (Российский общенародный союз)	0.4	1.1	0	2	0.4
Ruská socialistická strana (Русская социалистическая партия)	0.2	1.0	0	1	0.2
Duchovní dědictví (Духовное наследие)	0.1	0.9	0	1	0.2
Cedr	—	0.2	—	0	0
Nezávislí	—	41.7	—	114	25.3
Proti všem	3.3	11.6	—	—	—
Ostatní	2.9	0.6	0	0	0
Neplatné lístky	1.9	2.2			
Celkově	100	100	225	225	100

Tabulka č. 4: Volby do Státní dumy v roce 2003 [Russia votes, 2012a]

	Hlasy (%)		Křesla		
	List	SMD	List	SMD	Celkem (%)
Platné hlasy	54.8	54.3			
Neplatné hlasy	0.9	1.1			
Volební účast	55.7	55.4			
Jednotné Rusko	37.6	23.2	120	102	49.3
Komunistická strana Ruské federace	12.6	10.8	40	12	11.6
Liberálně-demokratická strana Ruska	11.5	3.1	36	0	8.0
Vlast	9.0	2.9	29	8	8.2
Jabloko	4.3	2.6	0	4	0.9
Svaz pravicových sil	4.0	2.9	0	3	0.7
Agrární strana Ruska	3.6	1.7	0	2	0.4
Ruská strana penzistů a Strana sociální spravedlnosti (Российская партия пенсионеров и Партия социальной справедливости)	3.1	0.5	0	0	0
Strana obnovy Ruska – Ruská strana života (Партия возрождения России – Российская партия жизни)	1.9	2.6	0	3	0.7
Národní strana (Народная партия)	1.2	4.4	0	17	3.8
Svazek (Единение)	1.2	0.0	0	0	0
Nový směr – automobilní Rusko (Новый курс – Автомобильная Россия)	0.8	0.4	0	1	0
Zelení	0.4	0.1	0	0	0
Rozvoj podnikání (Развитие предпринимательства)	0.4	0.4	0	1	0
Veliké Rusko – Euroasijský svaz (Великая Россия – Евразийский Союз)	0.3	0.8	0	1	0
Pracující komunisté	—	0.1	—	0	0
Ostatní	1.7	2.1	0	0	0
Nezávislí	—	26.8	—	68	15.1
Proti všem	4.7	12.9	—	3	0.7
Neplatné lístky	1.6	2.1			
Celkově	100	100	225	225	100.0

Tabulka č. 5: Volby do Státní dumy v roce 2007 [Russia votes, 2012b]

Oprávnění voliči	109,145,517	%		
Platné hlasy	68,777,136	63.01		
Neplatné hlasy	759,929	0.70		
Volební účast	69,537,065	63.71		
	Hlasy	%	Křesla	%
Jednotné Rusko	44,714,241	64.30	315	70.0
Komunistická strana Ruské federace	8,046,886	11.57	57	12.7
Liberálně- demokratická strana Ruska	5,660,823	8.14	40	8.9
Spravedlivé Rusko	5,383,639	7.74	38	8.4
Agrární strana Ruska	1,600,234	2.30	0	-
Jabloko	1,108,985	1.59	0	-
Občanská síla	733,604	1.05	0	-
Svaz pravicových sil	669,444	0.96	0	-
Patrioti Ruska	615,417	0.89	0	-
Strana sociální spravedlnosti	154,083	0.22	0	-
Demokratická strana Ruska	89,780	0.13	0	-

Tabulka č. 6: Volby do Státní dumy v roce 2011 [Russia votes, 2012b]

Oprávnění voliči	109,237,780	%		
Platné hlasy	64,623,062	59.2		
Neplatně hlasy	1,033,464	0.9		
Volební účast	65,656,526	60.1		
	Hlasy	%	Křesla	%
Jednotné Rusko	32,379,135	49.32	238	52.9
Komunistická strana Ruské federace	12,599,507	19.19	92	20.4
Spravedlivé Rusko	8,695,522	13.24	64	14.2
Liberálně-demokratická strana Ruska	7,664,570	11.67	56	12.4
Jabloko	2,252,403	3.43	0	-
Patrioti Ruska	639,118	0.97	0	-
Pravá věc	392,806	0.60	0	-
Neplatné hlasy	1,033,464	1.57*	n/a	n/a

*procentuálně z celkové volební účasti